

Q. B. V.

EXERCITIUM ACADEMICUM,

WIRMOENSIS

In FINLANDIA TERRITORII

MEMORABILIA

continens,

Cujus PARTEM PRIOREM

*Suffragio ampliff. Fac. Philos. in Regia Academia Aboensi,
Sub moderamine*

VIRI CL.

Dn. ALGOTHI A. SCARIN,

Histor. & Philos. Civ. Profess. Reg. & Ordin.

Ad diem VIII. Martii MDCCXXXVIII.

Publice disquisitioni submittit

ALUMNUS-REGIUS

GREGORIUS A. HALLENIUS

Borca Fenno.

ABOÆ, Excud. JOH. KIEMPE, Reg. Acad. Typ.

Stæ R:æ
Maximæ Fi-

Perillustri atque generosissimo Baroni ac Domino

**D^{N.} PETRO PHILIP.
OERNSTEDT,**

*Militiæ Equestris Sverbice GENERALI MAJORI, nec
non prætoriana legionis desultorum equitum CHILIAR.
CHÆ gravissimo.*

Reverendissimo patri ac Domino,

**D^{N.} DANIELI
JUSLENIO,**

*S. S. Theologiæ DOCTORI celeberrimo, dioceseos
Borgoensis EPISCOPO eminentissimo, Regii Gymnastii
Scholarumque EPHORO gravissimo,*

Mæcenatibus Maximis,

*N*Atale solum, *MÆCENATES*, neglectum hactenus spissisque
verò tanti sit species & gratia forma illius; tanti memorabi-
ant, res est, qua *Wirmiam* ipsam, meam verò præsertim in su-
buic ejusque aris focusq; præpositi sitis, ut squalentia & tenebris
ris sub signo renasci, *VESTRIS* potius, quam peregrinis auspiciis
tans, quin *VESTRA* adspirante leniter favoris atque judicii au-
aspectu cogitationeque, bonus, sine voluptate, quisquam agrè frui
verè beatos *POSMET* ipsa præ-
Illustriff. & Reverendiff.

Cultor

Gregorius A.

M:tis
dei VIRIS,

Reverendissimo Patri ac Domino,

**D_{N.} J O N Æ
FAHLENIO,**

S. S Theologiæ DOCTORI celeberrimo, dioceseos
Aboënsis EPISCOPO eminentissimo, Regiæ ibidem
Academiæ PRO CANCELLARIO magnificentissimo,
Consistorii ecclesiastici PRÆSIDI gravissimo.

Nobilissimo ac generosissimo Domino,

**D_{N.} C A R O L O,
LILIENSTIerna,**

Per *Careliam, Savolaxiam, & Neolandiam*, JUDICI
PROVINCIALI æqvissimo.

& benignissimis.

*qui tenebris immersum lucem publicam adspicere desiderat. Utrum
lia gentis, ut ad splendida limina VESTRA aditum moliri que-
spenso diu tenuit verecundiam. Interim cum plagae sub arcto
circumfusa VESTRÆ lucis fulgore callustretis: VESTRI sive
publico se committere, opera precium judicavit. nullatenus dubi-
râ, aliis neque ingrata penitus sit lectio earum rerum, quarum
possit. Vivite, MÆCENATES, in terris diu hospites: & demum
siet ÆTERNITAS!*

Nom. Vestr.

& cliens humilissimus

Hallenius

Nobilissimo Viro,

Dn ADAMO WILHELMO TANDEFELT,
Legionis pedestris *Capitaneo* celebratissimo, ut ante
per sexennium nutritio liberalissimo, ita jam *Pa-*
trono benignissimo, pio animi adfectu suspiciendo.

Plur. reverendo atq; praclarissimo Viro,

Dn. Mag. SAMUELI HORNÆO,
Scholæ trivialis, quæ *Uloæ* est, *RECTORI* meritissimo,
at olim *Præceptor*i fidelissimo, ita jam *Promotor*i pio
zelo colendo.

Plurimum reverendo atq; doctissimo Viro,

Dn. ANDRÆ FORSELIO,
PASTORI in *Christina* *Sarvolaxiæ* apprime merito, Fau-
tori multis nominibus suspiciendo.

Perquam reverendo atq; doctissimo Viro,

Dn. JACOBO LEISTENIO,
Sacellano in *Mietois* meritissimo, Fautori optimo,

Hunc qualemcunque ingenii mei factum, rudi licet calamo
longe plurima in me collocata, **VOBIS, Patroni &**

Nobiliss. admod. & plurimum

Cultor ob-

Greg. A.

Admodum reverendo atque praeclarissimo Viro,
Dn. Mag. LAURENTIO SACKLINIO,
Ecclesiarum in Wirtnā & Mietois PASTORI meritissi-
mo, & vicini districtus PRÆPOSITO vigilantissimo, ut
Patrono optimo, ita ætatem quoque devenerando.

Plurim. reverendo atque praeclarissimo Viro,
Dn. Mag. HENRICO ALANO,
PASTORI Ecclesiarum in Wehmnā & Localay dignissi-
mo, Ebergetæ jugi pietate colendo.

Plurimum reverendo atq; doctissimo Viro,
Dn. NICOLAO HEDEEN.
Desultorii equitatus primarii Pastori laudatissimo, FAV-
tori certissimo, jugiter amando, colendo,

Perquam reverendo atque doctissimo Viro,
Dn. GUSTAVO PACCHALENIO,
Sacellano in Wirtnā laudatissimo, Fautori optimo,

*conceptum, in grati animi & observantiaepignus, ob beneficia
Fautores optimi, devote & sincere offerre volui atque debui*

Rev. Nom: Vestrorum

servantissimus

Hallenius.

Carissime Frater,

Perlustras patriam, perstringis praepete penna,
Pauperie pressus, pristina praeconia.

Proptereaque pressor PATRIOTAS pectore prono,
Pauperie presso praemia pulcra parent.

MATTHIAS HALLENUS.

In Nomine JESU.
CAPUT I.

§. I.

BOREALIS FENNINGIA, licet numero territoriorum atque parochiarum adeo non frequens sit, multitudine incolarum, annonæ copia, regionis oportunitate & amplitudine, præcipue vero operibus manu factis: utpote urbibus (a) arcibus (b) nec non monasteriis (c) inclitam esse: certe non alii alicui, per magnum ducatum huncce, ditioni cedere, quæ a nobis in posterum dicenda veniunt, ad liquidum perducent. Mihi autem rostra academica, fausto utinam pede, conscensuro, & tenuis ingenii specimen publicæ luci dato, non potuit non sua se commendare nobilitate ac præstantia, particula hujus BOREAL. FENNIE, nim. *Præfectura*

A

ra

(a) Nim. Rauma, Neestadto, Nådendal, & parte citeriore sua quoque ABOA.

(b) Aboensi: item Castelbolmensi in Alandia; quæ posterior, pristino flore amisso, ruina magis magisque imminet.

(c) Videt. Rêkarensi, Nådendalensi, Raumaënsi, & Coa-
voisens. ut quæ olim urbis hujus cetera fuerit, sicco pede prætereant.

2
2a *Wirmāensis*, cujus, si non invita plane, rudi Miner-
va tamen confectam a me delineationem aquæ B. L. cen-
suræ nunc subjicio. Equidem, cum primum subeundi o-
neris hujus consilium caperem, persuadere animo meo
vix potui, propositum hoc tot tantisque obseptum fore
difficultatibus, quantas, manu rei atque operæ admota,
demum perspexi. Verum superavit cunctationem penitus
omnem innatus patriæ amor, quem non vernaculæ (d)
parcemiæ multæ modo, verum Romani Vatis decantatissi-
mum illud:

1. *Esto memor Patriæ, quæ te genuitque tulitque.*

Civi bono nunquam non voluere commendatis-
simum. Tuum igitur erit, Cand. Lector ista, quæ,
pro habitu ingenii & rerum mearum, cujus utrius-
que curtam suppellectilem agnosco, de natali solo
meo dicenda habuerim, æqui bonique consulere,
tuæque cumulo benignioris censuræ supplere, quic-
quid nitoris atque gratiæ levidensibus hisce meis de-
fuerit.

§. II.

AD morem in publicis speciminibus receptum, omni-
um primo voces, quibus insignitur frontispicium
dissertationis, veniunt exponendæ. Quod igitur at-
tinet ad vocabulum *Territorii*, dicitur illud vel a terra, vel
a terrore (e) quo utitur iudex aut alius quicumq; regioni
præfectus in jure & justitia, præsertim *comutativa*, *pœnalis*
illa inter cives sancienda; quomodo territorium quoque si-
gn;

(d) *Omnia maa mansficainen, mu maa mustficainen i. e. natale
solum cuiq; dulcissimum. Et Coto corembi caikia cakemmita
caupungeita. i. e. patria domus omnium urbium præstantissima est.*

(e) *conf. Lexica.*

gnificat universitatem certam aliquam, agrorum proprietatibus & juribus a ceteris civibus distinctam. Svetice, imo anglice olim Hundari (f) hodie Hård h. e. feudum militare: (g) nobis vero Fennis Rihlacunda audit (h) Wirmånse autem vocatur a parœcia (i) Wirmå; quid ve-

A 2

(f) quod centum denotat pagos: uti Fennis Satacunda, vide etiam Laur: Sepelii dissert. de Roslagia S. 2. p. 3.

(g) Wexion. descript. Sveth. Neg, enim Gothorum modo sed Romanæ genti, in armis natis educatisq; solenne fuit, post exactam in castris militiam, regiones & agros distribuere exercitui, ubi pacis tempore degerent & vita sustinenda necessaria repeterent.

(h) Hec vox a vocabulo Hebræo קהל cætus, a radice קהל congregavit, facile derivari potest, addita particula postpositiva cunda, quæ idiotismo lingvæ, aliquid universaliter completi indigat (Sic a Seura, societas, Cucu, stirps, culma, angulus, sive tractus etc. Seuracunda, Cucucunda, Culmacunda, ut audiunt) Nomen autem Rihla, nostra lingvæ arrham sponsalitiæ, & verbum Rihlata, fidem dextramq; connubialem alicui dare, hodie significat. Rihlacunda igitur, vi vocis, cætum quendam, quasi connubiali pacto ab aliis separatum, denotare videtur. Fieri enim potuit, ut nostri Fenni, legem a Deo Israelitis Num. 36: v. 6, 7, 8, 9. præscriptam (quæ ut multa alia, etiam his borealibus gentibus, per varia variorum itinera & commercia invotescere potuit) observaturi, in conjungendis & pangendis sæderibus, intra suas stirpes se olim continuerint.

(i) Parochiam, quæ Fennice Pitåiå audit, græcæ lingvæ, commorationem sive sacram viciniam significare in confesso est. Fennorum autem Pitåiå est præsens participii a pitå, tenere. Quare Pitåiå, vi vocis, latine idem est ac tenens, vel qui tenet. Refert autem Olavus Magnus Lib. 7. c. 3. de subita convosa

A
 vero *Wirmā* significet, non adeo facile est dictu. Interim
 tamen, si conjectare fas est, mihi à vocabulo fennico *wi-
 ridmaa*, quoq; derivari posse videtur, ita ut frugi & la-
 bore multo subactum solum audiat. Idque neque præter
 rationem. Cum enim primi coloni huc pervenerint, vepre-
 tis, paludibus, nec non densis atque horridis silvis pla-
 gam hancce, aliorum more locorum, obsitam fuisse, ne-
 mo dubitat. quibus excindendis adurendisque cum vaca-
 rent strenue aborigines gentis nostræ, quid obstat, quo
 minus isthæc, ad instar Svedicæ plagæ nominisque, a
Swedia, h. e. *industria laborandi*, nomenclationem istam
 jam olim acceperit. Ista si non omnibus arrideat etym o-
 logia nominis, iis præsertim, qui volunt coloniam quan-
 dam esse gentem nostram de *Witromaa*, *Wiriā* & *Wirs-
 land*, quo nomine Esthonia partim, præsertim Revalien-
 sis circulus Vexionio nuncupatur (k) libertati conjectan-
 di sentiendique eorum nos neque invidemus. Alterum
 nomen hujus parochiæ, ex quo totum territorium fenni-
 ce

*sione ad arma veterum Scandianorum, quod qui sub imperio Et ob-
 sequio suo teneret provinciarum, quoties hostes imminerent, per
 baculum nunciatorium (Wodkaffe) vicatim a cursoribus circumse-
 rendum, sine mora, innumeram multitudinem congregare potue-
 rit. Hinc suspicio mihi orta, præfectos parochiales, quos forte
 Witaiat Fennice salutarunt, etiam olim extitisse, qui quo-
 ties opus esset, suam quisq; populi partem edicto suo convocave-
 rint, eidemq; que civitatis bono præstanda essent, pariter injun-
 xerint.*

(k) Vexionii nostratis descript. Suetbia etc. Lib. VI. c. 76. item
 Hermelini origin. Liv. p. 3. Videffis Schroeteri quoq; totius orbis
 descriptionem pag. 975.

te denominatur, est *Mynämäki*, quod ex duobus integris
nim. a muna ovo, & mäki colle (1) suam trahere deno-
minationem cernitur.

§. III.

Eiodatis ad istum modum vocabulis, quibus nomen i-
plum regionis flaminiaque componitur, porro situm lo-
ci, ejusdemque terminos describere nostrum erit. Est autem
territorium *Wirmäense* sub latitudinis *LXI.* & longitudinis
XXXVIII. gradu, loco a natura amœnissimo, saluberrimo-
que, imo si viciniam omnem illius, muneraque naturæ
respexerimus, commodissimo quoque situm. Boream &
ortum versus, terra continenti cingitur undique: a plaga
meridionali vero, cæterisque cæli regionibus, baltici ma-
ris fluctibus, non exigua sui parte alluitur. Efficat situs
commoditas ista, ut non terrestri itinere modo, sed in
primis maritimo merces suas incolæ, impendio adeo non
multo, periculoque, ex uno loco in alium transvehere
possint; id quod ex iis, quæ paulo post dicenda veniunt,
clarius patefcet. In continenti eodem fine, via patet non
lutulenta, neque confragosa aut semitæ instar angu-
sta, sed regia & militaris; eademque hospitalis. cer-
te insidiarum & noxarum, quæ alibi peregrinantes infesta-
te solent, immunis atque secunda. Maritimi introitus flu-
viorum, quemadmodum etiam ceterorum locorum, abs
syr-

(1) A templo primario, ultra quartam miliaris partem, juxta pa-
gum *Parssila*, collis situs est, quem *munämäki* appellant vicini ci-
ves. & ex illo parochiam alteram suam, eandemque, *Fennis* magis u-
sitatam denominationem accepisse, multi sunt, qui assertum velint.
Lapilli enim, quibus permixtis *glarea* & pulvere in altitudinem
sensim assurgit locus iste, in figuram ovi, tornati & levigati esse
videntur.

fyrtibus & brevibus cœnoſis non intercluduntur, quo mi-
 nus portus ſuos ſtationeſque navigia ſubire commode poſ-
 ſint. *Silva* vario, ad uſum & delectationem proſtantium,
 genere arborum frequentes ſunt. *Mare* ipſum inſulis &
 cautibus, non rigentibus & inhospitis, ſed arboreis & excul-
 tis diſtinguitur; littora proceritate arborum, ſub alia atque
 alia imagine in aquis ludentium, internitent. Offerunt ſeſe
 paſſim & ubique luci, colles, arva coryletis ornata; paſcuæ
 etiam prataque venuſtate florum, baccarumque varietate
 multiplici exuberantia: *Agri* non ſpatio magis, quam ſœ-
 nore late patentes, quantum virtute ſua ſolum, & quan-
 tum industria valeat, inprimis illuſtrant: & *Campi*, quo-
 rum flores colorum varietate coruſcantes, oculos & ani-
 mos hominum ad ſe alliciunt, non minimam venuſtatem
 huic ſitui addunt (m). Circumdatur territoriis *Behmâenſi*,
Nedre Satacundenſi, *Maſtâenſi*, *Pikienſi*, *Halikâenſi* &
Alandia. Eccleſiarum, quæ communitatem noſtram hancce
 contingunt, ad occidentem proxima eſt *Behmâ*. Inde
Latala, *Eura*, *Pöytiſ*, *Lundâ*, *Rândâmâkl*, *Nouſi*, *Maſtâ*,
Maſâ, *Mummis*, *Pargaſ*, *Kimitâ*, *Fogelôö*, *Sund*, *Rum-
 bliſingâ* & *Töſſſala* terram noſtram præcingunt. Limi-
 tes autem (n) qui territorium *Mirmâenſe* abs ceteris
 Fin-

(m) *Aucuti*, præſertim vero piſcatus quanta, præ ceteris regio-
 nibus ſic noſtra hujus prærogativa & excellentia; quantum ex illo
 genere meſſis, obſoniorum in cellas ſuas præſentarias congerere ſo-
 leant, qui iſti vite generi adacti ſunt, in progreſſu huiuſce partis
 præſertim vero ſeſtione altera, volente Deo, cum de ceteris præſe-
 ntariæ parochiis acturi ſamus, pluribus dicemus-

(n) ex ſententia judiciali ſupremi dicæſterii *Aboenſis* A:o 1619
 die 28 Septembr. lata, hanc habeo notitiam.

Finlandiæ borealis nostræ circulis seu centumpagis discriminant, sunt Cærmeluoto, Birkeshaha, Riitidniski, Multilan cullas, Mustalan mäki, hallonummi, Hillistenota, Barcanuusarico, Pitkancallionsambas, Vehdolinna vel Seowaha, Satulawaha Cancanwaha, Värnkando, Lau concallio, Suomensaari, Pärkäärwenwuori. illi vero Wehoma & Nedre Satacunda territoria a Wirmåensi sejungunt. Quemadmodum Maståense inter & Wirmåense nostrum, sequentes, suis certis locis constituti, nominibusque discriminati sunt: Löytäne Cangar, Caian otta, Petären Perco, Wastiiärwen waha, Euhan cuono (o) Lutterin cangas, Carniwuori, Sandasilda, Saraste luoto: Rohowuori, Eucarwaha, pratum Turkela, rivus Cuuwa & Hagaä usque ad Lemowii. Deinde Latonpä, Cärlårauma, Uristo, Hirwisalo, a territorio Wikensi, insula Satawaluoto; ab Halicåensi Gulderona fierd; atque ab Alandensi præfectura duplici maris sinu, qui ab aquis disternandis, Watustistet & delet (p) nuncupantur, discriminatur.

§. I V.

ORdine & serie, qua conveniens erit, ut prosequatur omnia, in natales & primordia Territorii hujus primorum

(o) in cujus montis cacumine cuprum non exigua mole saxo infusum cernitur, ut patet ex litteris limitaneis (Nååbref) anno 1606 datis & consignatis. In illo vero aris plano septem lineæ comparent incisa, exculptæ, quæ in totiatmæali plagas se inde diffundunt. illæ, quæ septem parochiarum, Wirmå: Pöytis, eundä, Wårfru, Näsä, Mastå, & Nousis limites indicabunt. In ejusdem vero apice montis, ubi aris infusio facta visitur, seu centro, linearum radii & singula fila conveniunt.

(p) cfr. differs, de Alandia cap. 3 p. 36.

num inquirere fert animus noster. Illud autem non ita multo ante (*) ex tribus aliis territoriis, nim. *Massâensi*, *Wehmdâensi* & *Pilsnensi* ex parte mixtum conflatumque comperimus. Cum enim præfectis publicarum exactio-num, ob amplitudinem territoriorum & incolarum multitudinem, difficillimum esset onera & collationes uno eodemque tempore constituto, civibus longissime ab invicem distitis extorquere, ad expositionem svasionemque satrapæ tunc temporis Aboæ residentis, Baronis *Laurentii Creutzii* (cujus in magistratu gerendo gravitatem & dexteritatem agendi secula sera canent) indulgit gloriosissimæ memoriæ Rex *CAROLUS XI* (9) ut ex territorio *Pilsnensi* ecclesia *Magu* in solidum, ex *Wehmdâensi* tractus *Sârâ Pilsar* & ex *Massâensi*, parochia *Wirmâ*, *Lemâ*, *Rimitâ*, *Rorspâ*, atque tractus quidam parœciæ *Massâensis Merimastâ* nominatus, novum constituerent territorium. In quo hodie sunt 939 $\frac{1}{2}$ familiæ seu villæ, & 572 $\frac{1}{4}$ portiones viriles, quæ equitum sexaginta septem virorum: nautarum octoginta duorum, & demum pedestrem centum & octodecim hominum militiam conficiunt. (r) Insigne milita-
re

(9) *Regis augustissimi placitum per literas Collegium Camerae 1689. his exposuit verbis: det Hans Konglige Maj:it för des tienstës desto bättre beskrämian, samt råntornes så mycket tjugigare in- fordrande, med hvad mera, som sougde åmbetet widhånger, detta för det nyttigaaste och gagneligaste håller wara, at talet af Sougderierne ökas, ån at flere upbördzskrisware skulle bestås. &c.*

(r) hunc numerum ex publicis redituum tabulæ excerpse ex- stor noster civitatenfis (Stads Casser) *Dn. And. Frantz* & me- cum communicavit. (*) *A:o* nim. 1690.

re sive ecclesie sive territorii *ursus* est *tripudians* *leone*
cinctus gemino; eodemque enses atque corollam alternis
 digitis pedum praefere[n]te (s) Eiusmodi vero vexillo, ceu
 ancilli, recti instructique *Wirmãenses*, una cum cete-
 rarum parochiarum colonis obviam ivere hosti anno hu-
 jus seculi tertio decimo, cum sedibus nostris imminere
 magis magisque, servitute[m]que quam jam ante pro-
 vincialibus ad orientem ceteris, eandem nostris quoque
 cervicibus impositurus appropinquaret. Ab illo vero tem-
 pore, quo divisum cum ceteris in vicinia territoriorum
 praetoribus, imperiũ habere coepere *Wirmãenses*, muneri
 isti cum honore & qua par est, laude sanctitateque praefu-
 ere: primum *Ericus Sparman*, inde *Andreas Berg*, hinc
Gustavus Bierslund, & denum anno 1709 *Andreas Monseen*,
 quem vitæ diu superstitem cupiunt vota ipsa civium. A
 rationibus conficiendis, praetori ad manus, publica aucto-
 ritate constituti numerantur: *Andreas Berg*, *Ludovicus Ca-*
loander; *Gustavus Haartman*, hodie *Gevaliæ* Senator, &
Gregorius Haartman, cui cum innocentiae & industriae pu-
 blica fama eximium inter ordinis sui viros locum tribuat,
 ut & ille civium suorum commodo, diu in vivis perdu-
 ret, animum voveo. *Judicum*, qui causis forensibus
 civium meorum, incorrupta probitate & justitia diri-
 mendis temporibus proximis hisce incubuerunt, clara
 nomina pars altera, V. D. sibi vindicabit.

B

CAP.

(s) Hoc *Wirmãense* pallasium delubro affixum una cum tym-
 pano gemino Capitaneus quidam *Rufforum* nomine *Laschau* diri-

CAPUT II.

De

Parochia Wirmã.

§ I.

Innuimus supra laudatissimæ Wirmãensis plagæ cultum ab antiquissimis temporibus repetendum esse, paganosque ante instituta Christiana sacra terram istam inhabitasse. Quo autem orbis conditi seculo inhabitatores primi heic confederint, cum sileant veterum Musæ, remotiores posterius nos super re obscura & tot seculis ignota nil dicendū habemus. Sufficiat dixisse originis ignorantiam inter ultimæ antiquitatis argumenta valere debere. Paucis igitur parochiæ Wirmãe munera, quæ hodie suppetunt, naturæ atque fortunæ indicabimus. Est enim celeberrimæ, multisque nominibus inclitæ Aboensis diœceseos non vulgaris pars, tribus ab urbe milliaribus boream versus, a Neostadio *quing.*, a Raumã vero *sex* lapidum, versus meridiem, distans interjectu. Horum in meditullio locorum, ceu umbelico quodam posita est, loco omni iucunditate ornatissimo atque saluberrimo, quemadmodum a nobis jam ante dici cœptum est. Collibus altioribus planities cingitur, maximaque parœciæ pars, in modum convallis, immersa montibus, ceu muro & aggere quodam perpetuo, & denique silvis alia atq; alia parte circumdata conspicitur.

§ II.

Dulo flaminiam nostram amnes interluunt, iidemq; limpidissimi, qui iratis vorticibus modo, iterum leni fluxu

xu

quis anno 1714 & in hostium solum, una secum in reditu transferri eum parit.

xu & quasi quodam murmure undarum, per quatuor milliarium spatium, ad mare balticum excurrunt. Masjoki (id e-
 riim nominis alter habet) prædium Lechtis undis suis prope
 lambit. Cis prædium Saaris autem, ad plagam australem,
 sub nemore Hapasaari idem desinit & continenti ostio se in
 sinum maris baltici, qui Saaren sahti dicitur, effundit. Vo-
 lōsjoki alter amnis, ab eodem prædio neque procul, socium
 rivalem assequitur. Certe, quam ex paludibus & nivibus &
 minoribus rivis lympham quaquaverum convasavit, intra
 eundem pelagi sinum ille quoque abdit atque abscondit.
 Hi fluvii, ut aulam regiam modo nominatam Saaris, i-
 ta quoque parochiam in universum omnem, nonnullis
 saltem pagis locisque exceptis, cinguli instar, circumdant.
 Trahit ortum suum amnis Masjoki a palude, seu lacu Vo-
 lānsjärwi vel Jfosuo aut si mavis, Minānsjärwi & Kasso
 dicto; in cujus cataractis pagi & villæ sequentes aquatiles
 suas singulæ molas habent, scilicet.

Caleta	1	Haanpää	1
Buoloiis	2	Mitis	1
Sapanis	2	Säppälä	2
Sarwais	2	Majalais	1
Eucola	1	Kaimela	13
Casula	2	Waldola	1
Nihdeis	4	Kaulais olim	2

Amnis alter, qui occidentem magis prospicit, profluit
 ex stagno, eodemque in parochia Cura sito, quod
 Hainbiärwi nuncupant. In hujus cataractis sequentium
 pagorum molæ aquatiles exstructæ sunt, nimirum.

Laioki	2	Cariakosti	1
Eutisa	2	Halola [?] olim	1

B2

Carr

(*) Tectum patulre & illustre illud, quod recentem orbis in-

Cariala	4	Corvensuu	5
Salawais	4	Exhula	1
Dallala	1	Mallykold	1
Gurwa	4	Luiala	2

Ignobiliora molendina, quæ in rivis passim videntur, sciens prætereo. Certe, quæ nobis saltem observata sunt moletrinae Birmanenses, sexaginta duæ admodum sunt, præter complures pneumaticas machinas, quibus colles & alia superne eminentia loca passim superbiunt. Commolitur fruges, easdemque cultro & paleis intermixtas, (Stamp) sicubi carior annona fuerit, huc quoque commeare solent parochiæ circumjacentes, in quibus cataractæ deficiunt fluviorum. Non dum exolvere animis Birmanensium afflictiones illæ, quas durante servitute Muschoviticâ, an vero Aegyptiaca, majorum more, perpessi fuere. Quidquid frumenti destinatum fuerat commeatui, non illarum modo copiarum, quæ in planitie Birmanensi considerent, sed & illi parti exercitus, quæ in campis Aboæ vicinis stativa haberet, ad molendina Birmanensia ultro citroque vehabant parochiales. Die nocteque tempore autumnali, brumali, nonnunquam etiam æstivo hoc vesturæ labore onerabantur; nulla ipsis relinqvebatur requies, adeo ut remotiorum intuitu ecclesiarum, servitutem hostium & graviolem & longiorem Birmanenses meos exantlavisse, ingenuorum civium non facile quisquam negaverit.

S. III.

Verum ad *sumina* modo nominata, quasi e diverticulo redire juvat. Hi amnes simul cum stagnis atque lacu-
solam memet ambitu suo primum fovit & exceptit.

lacubus, quibus modo natales suos debent, modo inter currendum commiscuntur (Cassihärwi, Lepistönjärwi, Rinvjärwi, Lahnalampi, Sulajärwi, Pärkjärwi, Urtula järwi, Vuolinjärwi, Cajawajärwi, Wastjärwi, Supajärwi &c.) delicatis abundant piscibus, lucis scilicet & percis majoribus, cyprinis latis seu prasmis, Braxen, rutilus, Mört, eperlanis minoribus, Nars, Luciopercis Gids, Leuciscis Lötta, & ceteris. Proinde incolæ quoque varia adhibere solent instrumenta ad decipiendum ludibundam maris sobolem istam. utpote verriculis atque retibus piscatoriis, tempore vernali, in ostiis amnium; interdumque sinu in ipso variis piscium generibus referatissimo, dispositis. Nam glacie in aquam resoluta, abundante aqua, pisces ad occurrentes sibi catarractas amnium usque penetrant, & cum inibi profeminando generi incumbunt, multo cum fœnore retia sua & cetera instrumenta explicant accolæ. Neque quantum satis sit piscium, etiam angvillas (*) suis usibus colligunt solum; verum aliis a mari remotioribus, residuum divendere solent. Æstate, nassis, prope littora in aquam meris, sagenis & hamis subtili funiculo setaceo, septem ulnas circiter longo, insertis, pisciculos fallere solent. Certe cyprini & perca, nonnunquam etiam lucii isto instrumento aquis dolose extrahuntur.

Tem-

(*) Ne, quod de A. Ruthio, exercitus Sæthici legionisque Finlandia sub præfeco, ejusque natura inbecillitate Ol. Barrichius Cimber refert, quod ad angvillæ assatæ adspectum horrore & sudore maduerit, neque nisi Jovem frigidum e vestigio salutasset, lipothymiam evasisset, de ingenio Fennorum, promiscuè & in universum prædicari posse, quis sibi persuadeat.

Tempore verò autumnali, idque noctu, fuscinis e. lina-
tribus aut aliis minoribus navigiis, ignis fulgore admo-
to, pisces etiam majores intentos novo & insolito spe-
taculo, opprimere solent. Ne quid de lutris & ceteris
minoribus amphibiiis loquar, quæ in annibus, hyeme
vigente, per indaginem occupari passim jugularique so-
lent.

S. IV.

IN sulcando maris fundo industriam non infeliciter
collocare audivimus Wirmãenses meos. Quam frugum
fertiles sint agri eorum, porro dispiciendum. Acuit &
extimulat cultores suos ad illud, quidquid fuerit, rusti-
ei operis strenue persequendum situs ipse loci, frugibus
serendis opportunus, glebæ in spatiosam planitiem diffu-
sæ fœcunditas, & denique annonæ, quam pro usu do-
mestico copiosioris, exportandæ & dividendæ commo-
ditas: cujusce rei urbium & ceterorum locorum vecti-
galium, adeoque Wirmãæ meæ rationaria testes sunt
non vani neque fallaces. Et licet fateamur necesse sit,
incolis, ut alibi, ita heic loci quoque, indolis atque
bonitatis ejusdem, omnibus non esse terram; quidam
enim habent agrum argilla plus satis mixtum, quidam
fabulosam, quidam humum cibantem & fœcundam mag-
gis, quidam etiam fluxum & uliginosum solum. Id ta-
men experientia docet, quod, si cæli quædam accesserit
serenitas, suumque non ipsa sibi genium fraudave-
rit ignavia, in necessariis certe nullius loci natura de-
ficiat. Ut agros Wirmãenses habent frugibus latos at-
que fœcundos, ita pratis neque destituuntur herbiferis;
sunt autem illa non palustria, exceptis quæ in tyva-
rum desertis identidem proflare solent, sed campestria,
quæ

quæ fœni proventu uberrimo , juxta ripas fluviorum semet exporrigunt.

§. V.

Cetera inter locorum arcœna campus ille numerandus, qui maxime Pitâjântakia accolis nuncupatur, cujus plus quam integrum milliare, ambitus comprehendit, neque nisi in ipso mari terminatur. Quod colles illius latioresque calles virgulta cingant, frutices & arbuta ornent, juniperi, erices, quercus, betulæ, salices, alni, sorbi sylvestres, pseudoligustra & cetera distingvant, adeo non facile negabit quisquam, ut ad arcœnitatem nec non fertilitatis varietatem alma rerum parens plura aut majora conferre vix potuerit. Et ne impervium aratro aut culturæ impatiens solum putes, lata planitiem internitent arva, prata & vireta, odorum venustate multiplici luxuriantia, quæ lato spectaculo suo animos reficiunt adventantium, & nescio quibus non illecebris oculos perfundunt. Vides campum hunc aulis magnatum, prædiis nobilium, pagis & mapalibus frequentissimum; uberrimos pecoribus pastus præbere, eosdemque, quod mireris, rapacium animalium contagio prope liberos & securos. Pabuli & cibi satietatem faucium ardor, ex instituto naturæ, sequi solet & urens viscera sitis. Eidem sedandæ fontes gelidi & lucos perenni aqua rigantes rivuli inserviunt; nec desunt stagna magna siccitatis, siccio ardente, solatia. Neque perennem illa solum, sed & dulcem & proinde salubriorem lympham præstant. Cujuscemodi indolis & bonitatis causa est, quod in illa receptacula non convehant undas suas fontes & rivuli, ut ibi subsistant & quasi voragine quâdam absorbeantur, sed transire saltem natura

voluit, ne in alycum, densa magis mole, quam pro
necessario motu suo, convasata, putris situ atque fœti-
da evaderet aqua. Quid multis? verba Poëtae huc non
incommodè transferri possunt anonymi cujusdam:

Area formosis nitidissima floribus; atque

Humida de guttis lenè sonantis aquæ.

Cetera, quibus regionem hanc nostram bonis natura
instruxit, quævis libenter vellem, copiæ in angustum
redactæ meæ tamen pluribus persequi vetant. Colopho-
nem vero meditationi de re agraria Birmœnsium me-
orum imponet Virgilius Poëta:

O fortunatos, inquam, nimium, sua si bona norint,

Agricolas, quibus ipsa, procul discordibus armis,

Fundit humo facilem tellus justissima victum.

S. VI.

POSTulat jam ratio methodi, ut ad delineandas quatuor
ædes sacras pergam. In illis vero familiam ducit Ma-
ter ecclesia, h. e. parochiale templum primarium (*). Quod

(*) Est in amœna quadam peninsula, prope matrem hanc ec-
clesiam, ad plagam orientalem, velut campi elysii particula qua-
dam, curia sacerdotatis sita; abs fluente, cujus jam antea
mentionem sæpius fecimus, Alasjoki, solea ferrea in modum
incincta. Adibus complurimis partim vetustioribus, partim
etiam nostri ævi affabre exstructis pariter atque viridiario or-
natissima est. Fundatam eandem (ut ex illius ætate templi &
ecclesie vetustatem certo certius colligere queamus) ante annos prope
quingentos (1260.) fide veteris inventarii constat, quod sic so-
nat: Inventarium in parochia Birmœ A:o salutis MCLX,
in plantationem præposituræ Remari Gislonis, Præpositus

quod sede perquam commoda in colle aprico, prope
 annum Masjoki situm est, cœmeterio undique capa-
 cissimo circumdatum, septoque non aut alias, silvestris
 materæ, sed saxorum compage egregie victo. Est il-
 lud religioni & memoriæ sancti LAURENTII martyris,
 Uplaliensis basilicæ in modum, consecratum a majori-
 bus, (a) quem, quod non alios thesauros, quam mi-
 seros & egenos, qui ecclesiæ sumptibus alerentur, DE-
 CIO imperatori in peculium redigendos asservendosque
 traderet, in craticulâ ferrea tostum excruciatumque pe-
 riisse histor. ecclesiast. scriptores consentiunt universi.
 Quatuor in ipsam templi arcam patent itinuitus, quo-
 rum primus ad occidentem spectans, impensis genero-
 sissimi Generalis HENRICI FLEMMINGII A:o 1626. de no-
 vo surrexit: de pietate liberalitateque summi Viri istius
 testimonium perhibente saxo superne eminente. Alter
 vergit ad orientem, ceteri duo ad plagam australem at-
 que meridionalem; qui sua neque destituuntur formæ

C

gra-

*Abœnsis primus, cum Sigismundo Johannis, Canonico ibidem; &
 Remigius Gistonis, Canonicus Holmiensis, ac Magister Magnus
 Wotæmari, canonicus Uplaliensis, ac Magister Nicolaus Carhu-
 prapostitus ruralis in parochia Wirmâ, cum tutoribus eccle-
 siæ, Olof Hanson Parva, Olof Elâmen Poica, & asses-
 sores similiter indixerunt, Simon Anderson Lemskallio, Hen-
 rich Jönson Wallais &c. &c. &c.*

(a) Notari meretur vanitas superiorum temporum, quod
 cum cultum sanctorum indebitum ejusque memoriam in nomi-
 nibus altarium, sacellorum, templorum passim & ubique existere
 voluerint, que veri Numinis debitum cultum suggerant, op-
 pido paucissima inveniuntur.

gratia, ob quam honorifice appellentur. Uti modo diximus, in ipso sepulcreti umbelico magnifica & vetustissima religionis ædes ipsa se in eximiam altitudinem (*) attollit, tanto ambitu quoque amplitudineque, ut, excepta sola basilica Aboënsi, ceterorum per magnum ducatum huncce templorum, præstantiæ genere isto nemini cedat. Artis structura illius est pulcherrima, architecturamque arguit præstantissimum. Utrinque enim adventantium comitantiumque oculis sese architecturæ ac speciei infert vetusta majestas; ita ut non unius mensis aut anni fuerit opus, cum primum fundaretur, sed plurium annorum spatium exegisse videatur, antequam ad fastigium sui; complementum perducere potuerit. Cum murus templi in illam sublimitatem succrevisset, ut saxa in supremum apicem vestibus, & ceteris machinis vulgo notis, levare non amplius possent, duos, torquendis in altum saxi, a septentrione & meridie, pontes a terra ad utramque muri summitatem sese porrigentes factos fuisse, relationes sporadicæ etiamnum superstites testantur.

§. VII.

NE vero externa tantum facie & structuræ artificio sacram hanc ædem æstimandam censeamus: neque materiam, ex qua jam olim conflata est, sicco pede præterire juvabit; Totam hanc fabricam saxi, non asperis & inæqualibus; sed selectis & planis constare ignotum in vicinia nemini esse potest: tectumque scandulis, id est, laminis ligneis egregie obductum est. Quo anno & quo sedente episcopo, cujusque operâ templum ab initio fundatum

(*) Longitudo, cui altitudo, juxta proportionem egregie servata, respondet extra muros est 89. ulnarum, connumerato campanili. Latitudo vero 35. cubitorum.

tum dedicatumque fuerit, pronum non est ostende-
 re. quippe nulla illius rei supersunt documenta,
 nullæ reliquiæ. Licet autem monumenta nulla perhibe-
 ant, cum sacra Fenningiæ operibus ceteris de antiquita-
 ris gloria non infeliciter amulari certissimum est. Non
 multo post tempore, quam conversio solemnis Fennorum
 per Henricum facta fuisset, missatico cultu sacerdotum
 pontificiorum personuisse, inventarium, quod in tabulari-
 o ecclesiæ etiamnum asservatur, cuiusque paulo ante men-
 tionem fecimus, nos non sinit dubitare Si BERONE W. Go-
 tho sedente episcopo, puta anno MCCLX præpositura
 Wirmoensis consecrata fuit, ecclesiam ipsam, non multo
 post plantationem religionis hisce oris institutam, surre-
 xisse indubitato colligitur. Quidquid sit, januas admodum
 tres habet: duas versus meridiem, ad occidentem unam:
 eamque maximam, quæ cum a sacris cessatum fuerit, va-
 lidis pessulis occluduntur singulæ. In ipsum templum cum
 ingredimur superne prostant quindecim arcuati operis for-
 nices, (c) iidemque lapidei, quos sustinent proceræ col-
 umnæ

C 2

columnæ

(c) Abolitus, quibus testuao pridem referta fuit eminentis prodi-
 giis atque picturis, Flemmingio curante, tecto omni penitus al-
 bum colorem superinductum fuisse, præpositus ecclesie cum honore
 mihi semper nominandus, me nuperrime monuit. Verum libera-
 litate ista, utrum apud historiæ Patriæ & ejus antiquitat: cu-
 ratores eandem, quibus forte plebejorum animis, gratiam inve-
 nerit, admodum incertus sum animi. Neque enim dubitandum,
 occasione operis illius non pauca sublata fuisse atque deleta (ver-
 ba sunt Schefferi in Upsalia) quibus servatis non exiguam ve-
 rum a superioribus gestarum quoque notitiam superstitem habere-
 mus. Tössalensi flaminie aliisq; pluribus sacris adibus Fenningiæ

lumina] pro numero Apostolorū, XII. admodū, ordine gemino structæ consolidataq;. Octodecim fenestrarū aperturæ sunt satis magnæ, quarum quinque partem ædis respiciunt orientalem, decem meridionalem plagam prospiciunt; tres autem borealem parietem, connumerato sacratio, distinguunt. Vitro fenestræ purissimo constant, partim rubente, maximam vero partem liquidum translucente.

§. VIII.

A Gremio templi in ipsum adytum seu sanctuarium deveniendum, gradibus suis atque cancellis, veteri Christianorum usu, a parte mediana distinctum. Illius quanta, priscais temporibus, fuerint decora, certe non liquet. Id constat, quod anno D:ni 1625. novis ornamentis atque picturis decoratum fuerit. Testantur id ipsum verba clathrato chori sepimento adscripta, quorum hic tenor est: *Hunc chorum bi viri subscripti suis expensis depingi atq; exornari curarunt: Martinus Rungius, Henricus Hoffmannus, Henricus Gregorii, Carolus Hoffmannus, Thomas Erici, Bartollus Blasii, Sigfridus Laurentii.* Aditus Chori tres sunt. Intermedius autem maxime patens est. Supra se suspensum habet simulacrum

nostra illud laudi ceat, quod in festudinibus & parietibus, veteris ævi memoriam multam recludant hospitibus, qui non ipsi hospites & sacrorum horum plane ignari fuerint. Opro vero Finlandiæ contingant vindices & architecti monumentorum suorum DELAGARDII & horum similes alii, non Sanctuti admirabiles illi, quos imminentes-facilitati suorum principum atq; magnarum, in Svethia paucos intra menses, septingentorum annorum pietatis opera antiqua delivisse refert Vastovius in dedicatione vitis aquiloniæ suæ. Quo cum conferri meretur dissert. Aboæ nuper habita de causis deficientis histor. Sveth. pag. 44. 50. 60. &c.

lacrum ligneum CHRISTI crucifixi, humanæ magnitudinis modum excedens: auro superinducto, nec non egregiis sculpturis atque picturis affabre ornatum. Hiantia Salvatoris vulnera illud ob oculos ponit; in capite ejus corona spinea perquam viridis, sed sanguine stillans apparet, quæ qualis *en τῷ v̄v̄ αἰῶνι* vere fidelibus & hospitibus Christianis speranda fors sit, non obscure significat. Operi non inepte addi possunt versiculi cujusdam poetæ anonymi:

Effigiem Christi dum transis, semper honora;

Non tamen effigiem, sed quod designat, honora.

sculptile vero veteris artificii illud anno 1651 renouatum est. Sub ipsa cruce tabella eminet, quæ exhibet encomium jubilæum, idiomate teutonico a Silesiæ incolis, aut saltem non ine eorum compositum, intuitu libertatis Evangelicæ circa religionem, ecclesiæ eorum a rege gloriosissimo CAROLO XII procuratæ anno 1707. Ab illa votiua tabella, chartaceum non longe aliud remotum est monumentum, quod jubilæi euangelici primi & secundi sub rege augusto CAROLO XI: 1693. abs Svecis celebrati, solennitatem refricat. Cancelli, quæ chorus cingitur, supra nominatorum virorum opera & diligentia extructi. Intra septa sua Episcopi cathedram habent, non vulgari opere calatam, ne quid de ceteris presbyteriæ exedris dicam, aliis atque aliis emblematum calaturis artificiose, olim magis quam hodie condecoratis. Supra sedem episcopi, ad sinistram, è vicina columna, deaurata nitent nobilium virorum insignia, imprimis JOHANNIS Joannis, militiæ navalis præfecti, itemque Gyllenskögg prætorianæ militiæ subcenturionis, Dni. in Hietamäki, Cunnisa & Longholm. Baptisterium, quod summa chori pars in
linu

finu gerit, opere egregio, ex lapide integrum est, cancellatum & juxta altare ad sinistram situm. Est in illo choro puta incolumna, locus quidam ad modum januæ ex eifus, ubi ex capsula lignea simulachrum sculptile Sancti ejusdam veteris ecclesiæ cernitur. Superne vero in parietibus, usque ab anno MDCLVIII affixam habet suprema hæc templi regio tabellam, quæ Christum a Johanne baptizandum representat. Cui respondet e regione opposita alia, Christum suscipientem infantes (d) exhibens. Cetera, quæ funeribus proximorum regum eorumque rebus gestis consecrata sunt anathemata, sciens vidensque prætereo. Pluteus altaris ornamento religionique consecratus jam olim historiam nativitatæ dominicæ, opere ad effigiem rerum atque animalium exsculpto, repræsentat. Intra eundem Chori ambitum crypta ad orientem sita est nobilium funerationi destinata, a qua abest neque longe pictura, resurrectionem a mortuis Salvatoris nostri exhibens. Summis vero equestris prædii dominorum veterum, & quidem nuperrime nobiliss. viri *SIMONIS LILJÆGRENII*, per Finlandiam borealem Legiferi cineres catomba illa tegit. (e) Subter pavementum choro substratum sepulcra minora alia, lateritii operis prostant, quorum in cippis suprastratis possessorum nomina sed ignobiliorum, passim leguntur.

§. IX.

AD dextram, loco abs summo altari non procul remoto, urbis Hierosolymorum ichnographia, una cum mediato-

(d) *Marc. 10: 13.*

(e) ante annos circiter 80. structum fuisse illud sepulcrum, annus 1659 una cum literis (initialibus) C. C. E. F., qua ab introitu eminent, non obscure significant.

diatoris nostri Sanctissimi crucifixione; pariterque sanctorum deaurata simulachra oculos peregre advenientium alliciunt. Ne quid de figuris dicam, sculpturis atque acutis emblematis, nec non literis aureis, quibus ora ipsa seu extremitas undequaque ornata est. Repræsentat illa loco præcipuo atque supremo *CHRISTUM* mundi Salvatorem angelis & sanctis Dei hominibus cinctum comitatumque, cum inscriptione: *A mortuis resurrectio ad iudicium.* Certe sacrorum sedi huic, per se solum illud antiquitatis & artis catagraphicæ specimen insigne, si cætera deessent, splendoris non parum affert. Est illud fulgens donum, in vicem tessera hospitalis, a beatæ memor. generali *FLEMMINGIO* persolutum pro hospitio, aut si mavis requie, quam subter in vicinia ossibus illius sacra domus præstat. Scilicet conditorium ab isthac templi parte eminet *FLEMMINGIANUM*, magnificentum & ex marmore candidissimo, artificio, si quod aliud, calatum maximo. Mole & amplitudine sua struem hanc aliorum locorum sepulchralem magnificentiam attingere, non ego neque alius facile dixerit. Inventionis gloriâ itemque materiæ splendore & concinnitate plurima, etiam sumtuosissime ornata vincere, certus sum. Quidquid enim artis atque studii conferri potest in structuras monumentorum, eorum quoddam specimen & exemplar heic intueri licet. Repræsentatur superne, quasi e triclinio, geminum simulachrum viventis vigentisque, aut si mavis dormientis, una cum conjugè, herois & generalis, de quo plura modo. Inferiori vero parte cenotaphii, ex sepulchrali capsula patente, non sine horrore prominent totidem cadavera utriusque sexus, juxta se posita, tabo liquentia, corrodentium vermium ceterorumque animal-

culo;

eulorum carnificinæ exposita. Certe actum vitæ humanæ
 utrumque, inque ignominiosissimam sortis florentissimæ
 metamorphosin, uno intuitu, magisque ingenioso opere,
 non aliud sculptile bustum suppeditabit. Qui hostili du-
 rante vi dominioq;, magnis exercitibus præfuere duces
 Moschorum, ne quæ, blandiente fortunâ, eosdem incau-
 tos confunderet conficeretq; oblivio humanitatis, limina
 sacra hæcce crebro salutant. Nobis non fugitivo oculo
 prospicientibus in eadem imagine, quæ futura sit condi-
 tio nostræ nitentis cutis atque saginæ, admodum neque
 placitura amplius laucitias & gaudia mundi hujus; tumi-
 da & inflata omnia prostratum iri, nullus dubito. Fæteor
 descriptionem plenam non calamo solum, sed & æri in-
 cisam mereri exinium monumentum hocce; verum cum
 sit illud neq; muneris neque paupertinæ conditionis me-
 æ, fugientium antiquitatum pietatem suscipere vindic-
 andam, sed eorum, qui accurandis patriæ memorabilibus
 publice præpositi sunt; quod mearum virium fuerit & o-
 pere adeo non magno præstari potest, debitum patriæ meæ
 exsolvisse mihi satis erit. Ista vero facies erat sepulcri seu
 potius cenotaphii, primo statim intuitu in oculos incur-
 rentis. In illam subterraneam concamerationem, aut si
 mavis, sedem ipsam silentium ubi descenderimus, loculi
 seu cinerū repositoria visuntur tria *FLEMMINGIANÆ* pro-
 sapiæ. Præ duobus illis quercinis, in quibus conjux he-
 rois nostri, nec non virgo filia in cineres redactæ sunt,
 tertium augustioris formæ est, illudque duplum interius
 nimirum ex quercu, externum vero non ex ære confe-
 ctum modo, sed plurimis deauratis insignibus gentilitatis,
 ad latus utrumque condecoratum. Extremitatem gemi-
 nam totidem tituli ornant. A capite: *HENRIC FLEM-*
MING,

MING, natus anno 1584 die 15 Augusti. Ab adversa parte vero, quam mortui hominis cranium distingvit, perinde leguntur: *obijt anno 1630 die 7 Novembris*. Vicinam in pariete regionem, mediam pariterque supremam enses & cassis & manica distingvunt, una cum thorace vexillisque cum funebribus tum quoque triumphalibus, quæ suis etiam singula sunt insignita titulis (a) & olim magis quam hodie in pompa funebri præferri dedicarique solebant. Ambitum sepulchri omnem crates & plutei dentati colorum varietate pulcherrimi, ne petulantia quorumcunque opus sit expositum, cingunt undique. Quam vero magifico huic viro ejusve nepotibus cum ecclesiæ ministris pulcherrime convenerit, conditorium, quod pastoris & professoris *Iustandri* mortalitati dedicavit, & sibi suisque exuviis contiguum esse voluit, satis exprimit.

S. X.

AB illis *Diis manibus*, qui humani generis longissima regna tenent, ad superum & viventium habitacula, præcipue vero ædis nostræ religiola cetera regrediendum. Antequam vero longius provecti fuerimus, quæ, nescia lechi, famæ decora fuerint *viri immortalis FLEMMINGII*, quinam, adhuc rerum gestarum tituli perennent, paucis advertere non pigebit. Quibus ipse majoribus profemi-

D

natus

(a) In illo granatore vexillo etiamnum integro ejusmodi legitur summi viri elogium lingua vernacula concinnatum: *Kon. Mat: h och Everiges rikes högtbetrodde man, firdom Öfverste och Gouverneur öfver Narven och Ingermanland, nu födt Kongl. Krigs råd i Stockholm, den ädte och wärdorne HENRIC FLEMMING till Lehtis, Eleby, Sageruds, Isenhof, Zellista, Wademois och Laib i Lissland.*

natus fuerit, qualem gentis suæ posteritatisque spei, sobolem reliquerit, ex schemate genealogico, cum ad *Wirmæ illustris & eruditæ* descriptionem demum perventum fuerit, promptum & enodatum daturi erimus. Eodem vero, una cum exuviis, sepulchro deditam viri famam noluit non ipsum saxum loquax solum, sed & *Svebicorum* superioris seculi *tabula fastorum*: præsertim *BOECLERIANÆ*, quæ inter insigniora, regnante *CHRISTINA*, militiæ *Svecanæ* nomina hujus nostri refert, & quod *Jemtia* inter *Svedici* imperii insignia locum hodie inveniat, hujus copiis instructis, illius aciei diligenter formata tribuit in solidum. *Clarissimus vir genere audit & militia vetus; qui post finem istius belli (1644 gesti & sequenti mox anno ad Bromsebroam compositi) vitam non diu produxisset: sed qui filios reliquisset generosissima indolis, paternæque virtutis amulos, qui isidem muneribus mox functi fuissent amplissimis: quos inter atate & dignitate præstaret ERICUS FLEMMINGIUS Senator regni & collegii metallici præses. hactenus Boeclerus.*

§. XI.

CEtera inter religioni ædisque ornamento hujus sacrata vota, suggestum, aut si cum veteribus Christianis loqui velimus, ambonem primum numeramus, forma & amplitudine satis celebrem. Est ille cælaturis aureis argenteisque undequaque nitens, in medio fere templi; ad seriem illam columnarum, cui sinistrorsum tecti arcuata moles, introeuntibus inniti videtur, positus. Anno 1695 mense Julio renovatus est, atque variis pigmentis iterum ornatus. Imaguncula autem, suæ quæque cellulæ insertæ, collegium *Apostolorum*, quorum medio in ipso chorodidascaalum agit *SALVATOR* noster, representant, ad fidem & pi-

entis

etatis æmulationem, quam animis & auribus, voce sua sacerdos, eandem ceteris sensibus quoque parochialium exuscitandam. Huic suggestui supra in columine suffixum est *tabulatum Sphericum*, in figuram corollæ efformatum cælatumque; cujus officium est concionatoris seriem & fluxum verborum coercere, ne sine frustrentur suo, inque sublimiorem ædis regionem inutili murmure deflectant. A pavimento, decenti intervallo, locus sacer iste elatus est, eo potissimum sine, ut auditorum mores & attentionem eo melius observare possint doctores, & illorum singuli concionatorem quoque adspicere, & e suggestu suo suggerentem, quid in eorum rem sit, auscultare. Quamobrem etiam licet sit columnarum uni prope inædificatus, non impedit illa tamen, quo minus in porticu, sive gremio, sive choro sedentes eodem intuitu concionatorem ipsi videre possint, & sacerdos adeo neque magna capitis circumactione, auditores suos & quoscunque intrantes cernere queat.

§. XII.

NE quæ ad festivitatem & cultum præstant ornamenta templi prætereamus, ejus etiam *sacra vasa* & utensilia enumeranda sunt. In illo ordine quatuor perpolitata atque egregia, sub fornicibus pendula *candelabra*, ex orichalco fusa familiam ducunt. Pendet eorum unum in chori meditullio. Imminet alterum ambulachro meridiem propicienti. Geminum media templi regione sese demittit, & consulariam viam mystico splendore suo collustrat. (b)

D 2

Fer-

(b) Ex istis, *lychnibus octo brachiorum muneri datus* & consecratus est a CLAUDIO FLEMMINGIO, HENRICI filio de Rehtis hæreditario; qui minoris forma *candelabra quosque*, que mense

Ferreum quoddam, vetusti operis, candelarum gestamen ad posticam ædis partem, plagam puta borealem, tertiam sacrae hujus ædis semitam intrantibus, ad loca tabulis separata sua cuique viam monstrat. Singuli lychnuchi in plusculos ramos, aut si mavis, brachia, idque per gradus diffunduntur: eo ordine atque numero dispositi, ut connumeratis illis, qui suggestui, summo altari, columnis & presbyterorum sedilibus lucem affundunt, quinquaginta circiter candelæ sint, quæ ordinariæ templi hujus machinam, uno eodemque tempore, luminosam reddant. Fuerunt hæc ignobilioris metalli vasa sacra. Quemadmodum usu, ita pretio quoque *argentea* se majori longe commendant. Inter illa vel præcipui sunt *calices* duo, totidemque patellæ. *Canthari* tot numero excipiunt, utut magnitudine & operis præstantia admodum dispares. Est enim alter auro cbrizo obductus, artificio scito atque venusto confectus, & talis denique, qui missatici vini, quantum satis fuerit, singulis vicibus comprehendere queat. Debentur ista vasa omnia pietati *Flemmingiana*, cujus, puta HENRICI, una cum insigni gentilitio, nomen donariorum cuilibet insculptum cernitur.

§. XIII.

Templi delineatione pro modulo ingenii facta, de SACRARIO vulgo sic dicto, potius *adicula saluatoria* seu *secretaria*, quæ choro pro more suo annexa est, dicendum verbo saltem, quod in illa condantur atque asserventur vasa & utensilia templi modo nominata: præterque illa codices sacri & ecclesiastici; pecuniæ, cum suis diptychis &

sacra supremo loco conspiciuntur; perinde sua memoria & sacris publicis Ecclesia dedicavit.

& rationum libris, cingula, sacculi tinnientes, stolæ, thuribula, & ceterarum rerum ad ornatum altaris atque sanctuarii devota suppellæx. In sinu suo hæc domus habet insuper publicum & commune presbyterii ecclesiæ hujus sepulcrum, & demum hypogæum vino condendo atque conservando accommodatissimum. Sculptæ, ex quercu plerumque, imagines divorum divarumque, quæ in templo ipso partim, partim heic loci in memoriam antiquitatis servantur, *Druides & iconolatras* impie sedulos fuisse nostros quoque in papatu majores, testantur maxime. Fuisse penes nos reformationis seculo vergente, qui imagines & reliquias & omnem apparatus sacri pontificii igne atque aqua abolendum voluerunt. Quantum in Svethia profecerint *Zelotæ* illi, bello cum umbris & imaginibus gesto, ad delendum veterem memoriã gentis illius, *historia deficiens* ipsa testis est. Quod, salvis auspiciis Christianæ religionis, servari potuerint varii generis anathemata ista, nulli dubitamus. Certe felicitati, nostræ genti illud adscribimus merito, quod zeli iracundia ad nos non eadem pertigerit. Modo non nesciamus posteri bona nostra ipsi, & quæ, ceu spoliū avi, direptionem hostilem evasere monumenta majorum, nostra desidia ærugini, pulveri atque squalori dehonestanda, & denique casuum fortuitis destruenda, iterato objiciamus (c)

§. XIV.

ANte nolarum usum, concrepitu pulsuque lignorum ad sacra convocatos fuisse veteres *Christianos* & hodie quoque *Græcos* in ecclesiâ pressa sua: imo in *Finlandia*, praxim eandem obtinuisse ab initio, constans fama est: experientia

(c). *addeffis notaru abesseos septimæ*

tia quotidiana neque refragante, cum ad privatum usum proflare etiamnum tintinabula ejus generis, nemo non nostrum noverit. Sequioris Christiani ævi hominibus, quo tempore usus ne, an abusus campanarum penes nos primum invaluerit, meum non est definire. Id in præsentia observare nostrum est, quod præstantissimi æris atque ponderis triga campanarum in nostra ecclesia præsto sint, quæ remotioribus ab ecclesia parochianis quoque sonitu resonante suo tempora sacrorum stata distinguunt & ad publica vota adesse jubent. de quibus plura modo. Resident eadem domo, sacris ædibus contigua, sed distinctæ; neque excelsa illa solum, sed & fenestrarum, quod mireris, concinna serie distincta. *Virginis Vestalis* Gratiævaldensis, ut publica fama fert, an vero civium rusticorum opus sit, explorati nil dicendum habeo. Quidquid sit, textura operis, non ad usum modo, sed & gratiam & delectationem, summa arte confecti, non ex vulgo hominum, neque plebeji ingenii *munerarium* fuisse, plus satis ostendit. Constat major campana octo navalibus & tredecim vulgaribus ponderibus, additis in vicem supplementi, novem libris. Ætatem illarum, si quis scire velit, de majore saltem constat, quod anno 1617 post fatalem sui destructionem, nova forma donata: rursusque cum anno 1650 denuo contracta & disrupta esset, anno 1664 liberalitatis specimine novo, renovata & in pristinum usum atque splendorem restaurata fuerit, sæpe nominati militiæ tribuni & generalis *FLEMMINGII* de *Lehtis*, aut saltem conjugis illius impensis. Quorum generosæ devotionis vestigia, uti & ornamento hujus ecclesiæ, nusquam non occurrunt legenda, conspicienda, atque celebranda. (d)

§. XV.

(d) præter scripturæ dictæ ad divini Numinis laudes accendæ

Sufficient illa de templo primario (Moderkyrka) in medium collata. De anniversaria celebratione dedicationis templi hujus, videtis, quæ §. 24. infra dicenda veniunt & in notis subjicienda. Jam ad trina hujusce parochiæ quoque Sacella pedem promovemus, Mietois scilicet, Hietamåsi & Carlala. Præstantissimum in illa triade locum jure suo sibi vindicat Mietois, quod impensis suis iterum FLEMMINGIUS idem, opere largo & sumtuoso suo, non procul ab anne 1641 exstrui curavit. Anno reparatæ salutis 1641 ædis sacre hujus poni primum cœpta fuere fundamenta, totumque opus tribus post annis, supremam manum vidisse, multi sunt, qui, parætum fido relatu suorum, pro indubitato habent. Quantum vero munificentia, non parochialibus ædibus nostris solum & templis procul distitis tribuerit, quantos sumtus in iisdem condendis, restaurandis & ornamentorum genere quocumque insigniendis, erogaverit magnificus civis Fenningia idem, testes in omne ævum duraturi sunt Cathedralis hæc ABOENSIS basilica, VIBURGENSÊ templum, HOLMLÆ magnificum Jacobi fanum

sia, S: Laurentius, quem genium sibi, suisque rebus patronum præposuere, pagani ævi more, parochiales primorum temporum, cum craticula in effigie expressus cernitur in hac majore campana, cum inscriptione: HENRICH FLEMMING. FRU EBBA ERNANDZ DORREN BÅR. Holmiæ me fundebat Johannes Meijer anno 1664. Intermedia campana est pondo navalis unius & quinqve ponderum vulgarium circiter; quam hoc presente anno fudit Ericus Næstman. Præpositi moderni Mag. Laur: Sacklinii; diaconi Dn. Gust. Pacchalenii & subdiaconi Dn. Sim. Forschlii nomina sola præfert.

num, Sossaliense Fennicum, & denique ara Navarra
(Narvæ sine dubio) ceteraque; quorum omnium;
ne letheum amnem brevi transiret memoria, carmine
non ineleganti eodemque supremo ædis loco præfixo, in-
tercedere voluit JOHANNES ULVICHIIUS, per Ingermanniam
præpositus quondam laudatissimus. Illam tabulam, quam
ad nos incolumem transmisit superior ætas, ne quæ in po-
sterum vis effera fati perimat, quæ nostræ opellæ inscra-
tur integra, dignam censuimus quam maxime:

Templum Ephesi numeratum inter miracula mundi

Septem, Dianæ structum erat are gravi;

Quod ædem exussit funesto Herostratus igne,

Possit ut hinc famam perpetuare suam.

Egregii facti memorabile Centurionis (d)

In sacris nomen commemoratur, honos.

Quod templum Domini adificaverat Israëlita,

Primores Christo, prone retulere, Deo.

O laudabilior quanto pietatis honore,

Ædificat Salomon Rex penetrare Deo; (e)

O laudabilior tanto pietatis amore,

Flemmingi, adificas sacra sacella Deo (f)

In Birmâ templum tibi non satis esse videtur,

Quo vel momento Te tua rbeda vehit.

Non Aboënse satis, neque sufficit ara Navarra,

Viturgense tibi, Sossaliense neque.

Quæ Tu, Flemmingi, magna pietatis amore,

Multis æpisti condecorare modis.

Holmia sic eris, Jacobo sanumque dicatum (g).

Quod

(d) Luc. 7 1. 2. (e) 1. Reg. 6: 5. (f) 2. Paralip. 3: 4.

(g) Quæ meridiem prospicit, templi Holmens. illius janua hunc

Quod tu exornasti munere multijugo,
 Ingens in Birma, Generoso patrone, sacellum
 Ceu dixi, adificas sumtibus haud levibus.
 Religionis opus si hoc non est, nescio quid sit
 Religionis opus, quod pietatis opus?
 Hinc, quas nulla tibi poterit delere vetustas,
 Laudes semper erunt, gloria semper erit.
 Sape cavillatur nostrates turba papalis,
 Quod male frigescant in pietate sua.
 Cum contra variis ipsi sacraria, sanctis
 Extructa, ardenti cum pietate colant.
 Tu re mendacem turbam nunc haecce refutas,
 Dum pergis Christo reddere templa tuo.
 Quod pietatis opus compensans Christus abunde,
 Nestoreos annos vivere Te faciat!
 Flemmigi, credas mihi, quando Tua ossa redacta
 In cineres fuerint (ni prius astra petant)
 Hoc penetratle Tua de religione loquetur:
 Hoc pietatis opus de pietate Tua.
 Jam vero vigeant, aquila ut renovata juventus,
 Ossa Tua, ut templum hoc creber adire queas,
 Et magis atque magis pietatem extendere, donec
 Mentem, seu famam vexit in astra, verbas.
 Christus Te ducat de templo ad calicis tempe
 Dicens: hac rapias pro pietate TUA: (b)

E

Sunt

Superne titulum praefert HERR HENR. FLEMMING til Lehtis, Je
 senhof, Zelliska och Laïs, med des lähn, Östwerste och krige
 råd: Fru SIGRI KURSEL, Fru till Memm, Håns, Hallonäs
 och Fagernäs.

(b) Rubrum ara virtutis ista sequens praefert: Carmen pa-

Sunt istæ hominum, fato multo ante suo defunctorum voces & trabalibus clavis impacta marmoris præconia. Verum ut ad propositum veniam. Sacellum hoc non abs S. HENRICO cognominavit, ne pietatis solertia ista, seculis melioribus neque invisita penitus, suæ inter homines nominis gloriæ (i) suæ inter divos receptioni præcludere velle videretur; sed a pago Nietois sibi proxime adjacente, ut celebri facto suo, ignobili loco nobilitatē adjiceret. Nostrium erit illud secundum utramque formam examinare. Quod externam attinet: *collis*, ubi moles egregio artificio excitata est, juxta amnem, ut dixi, *atastofi*, circiter spatio sesquimilliaris a templo primario, distans est. Est locus ille evidens, sua gaudens amœnitate neque vulgari. Campanisterium extra cœmiterium, aquilonem versus, trabibus & tabulatis, in formam turris surgentibus ornatum est. Inibi campani æris duo paria admodum visuntur, molis atque formæ mediocris, sed clangoris, cum pulsata fuerint, in longum resonantis, nisi tremens ventorum sævitia aut sædata imbribus cœli temperies intercipiat. Earundem, quæ grandior est nola, munificentia vi-
ri fe-

negyricum in Sacellum Wirmænte magnifico, nobilissimo & maxime strenuo Dn. HENRICO FLEMMINGIO Domino in Lehtis, Ekely & Isenhof etc. quondam Gubernatori Narviæ & Ingermanniæ gravissimo, jam vero S:æ Regiæ Majestatis & consilii militaribus senatori prudentissimo ac militia Commissario in Finlandia, domino suo gratiosissimo anno Christogonias 1643 ædificatum, JOH. ULVICHIO quondam præposito Ingermanniæ.

(i) S. Carl. S. Elisabeth hodierno Romanorum AUGUSTO AUGUSTÆque potius, quam divis remotioris avi nominibus in-

ri felicitis memoriae, ejusdemque castellani Aboënsis arcis & praefecturae, *LAVRENTII CREUTZI liberi Baronis in Casaris etc. & Dominae EBBÆ MARIE FLEMMINGIÆ in Lehtis hereditariae (k)* nec non *liberae Baronis in Casaris etc.* ante annos sexaginta prope, usui isti consecrata fuit; anno videlicet octogesimo primo, superioris seculi. Minor vero liberalitate & cura ejusdem Dominae in *Lehtis, Ylent, Garvelax, Ubborfors & Garis,* anno orbis redeanti 1674 fusa atque dono data (l) Habet hocce sacellum cœmiterium satis amplum, lignea mole, aggeris in modum circumdatum. Aditus in illa *LIBITINÆ* supremi penetralia regni undique non obscure patent, ne eorum quis se exclusum communionem iuste queri possit. Occidentem unus respicit, & ceteri duo ab austro & aqvilone adventantibus transitum aperiunt.

S. XVI.

HÆc facies loci externa est. ad delineandam internam pergimus. Chorus, qui veteribus quoque *presbyterium* dicebatur, egregie coloribus picto sepimento, eoque minime humili, abs laicorum sedilibus distinguitur. Ab introitu

E 2

vero

isdem paulo ante consecratas naves bellicas, TURCIS in Hungaria victoribus praeda cessisse, novella publica nos paulo ante docuerunt. adae dissertationem de Sancto OLAO nuperrimam pag. 24. not.

[k] *Generalis H: Flemmingii sive filia sive neptis illa erat. Temporis habitâ ratione, posterior conjectura ad verisimilitudinem propius accedit.*

(l) *Rupta hac campana, nescio quo fato paucos ante annos, positis illis prioribus exuviis, pristina orna iserum restituta. Holmia 1734.*

vero crucifixi Salvatoris affabre exsculpta imago eminet. Tabulatum, altaris ornatui consecratum suis neque, quibus commendari meretur, vetustatis suffragiis destituitur. Pulchre enim ibi imagines sanctorum alia atque alia, quorum concilio, loco intermedio Salvator ipse, sed crucifixus adest, expressæ inveniuntur. Ne verò devotionis expers eruditus hospes ad penitralia sacra hæc gradum accelerare præsumat, disticho gemino *ULFICHIUS* loci sanctitatis & reverentiæ eundem præmonitum voluit, in hunc modum:

Impii HARAS (luxus) Epicuri de grege porci

Sessentur, Domini plus juvat ARA pios.

Illi porci, orci caula eludentur in una.

Post vitam splendens hos manet aura poli

Ingens in medio chori propendet vexillum deauratum Flemmingiorum nomini atque memoriæ consecratum; cui, pariter cum *insigni* phrygii operis, litteræ initiales H. F. til & estis &c. C. H. S. I. H. una cum anno 1643. cernuntur adscriptæ, ne quid de tabellis & ceteris anathematis dicam a parietibus undequaque suspensis. Eleganti insuper adyto seu sacrario, eodemque ex saxis composito instructa est sacra ædes hæc. Æmulari voluit recentis operis hujus autor Mag. *LAURENTIUS SACKLINUS* pastor & præpositus provincialis hodie meritissimus, formam & descriptionem sacrarii ecclesiæ primariæ: factumque ut parte subterranea conditorium acridinis & rigentis frigoris expers inveniatur vinum eucharisticum: inveniatur in contiguo cryptam & loculamenta parata exuviis suis ministri fideles etiam, qui doctrina verbi pariterque exemplo gregi suo ad salutem viam monstraverint. De suggestu coloribus atque picturis variis

tiis obducto, nihil est quod adjiciam. Fori, nostrati-
 bus Lectare, recipiendo juvenum globo depurati, introi-
 tui ad occidentem, Sacelli hujus insinent. Imaginibus ex
 sacra historia, pietati & devotioni velificantibus pulcre
 ac egregie condecorati visuntur. Vides ibi *paradisum* sive
 hortum *Eden*. vides arbores variorum generum; vides *A-*
damum & Evam, eorumque statum ante & post lapsum:
 vides eandem marito fructum, pariterque generis hu-
 mani noxam porrigentem; vides *angelum* ceu custodem
 horti, ensen vagina nudatum in manu tenentem sua.
 Emblemata cetera, numero non pauciora, nunc non at-
 tingo. Occurrit tectum coloribus introrsum per omnia
 obductum. Prostant candelabra multiplici brachiorum
 contextu ab ipso tecto semet demittentia. Ne quid de
 fenestrarum distinctis ordinibus loquar, quibus a tene-
 bris & templis pontificiorum lux sacra Evangelii nostri
 temporis, non male discriminatur.

§ XVII.

DE Sacello *Hietamäsi* nobis dicendum non multum re-
 liqui fecit vetustas, quæ cetera omnia, se quam
 consumit, cuique, ne quæ supersunt nostri ævi locique
 omnia perimat, præsentem in os offam seu opellam ob-
 jicere volui. Nomen sacelli a duabus vocibus, *hietä*
puta & mäsi, compositum est, non procul a littore a-
 mnis *ylösjo* situm; unde quoque pagus *Hietamäsi* suam tra-
 hit denominationem. Quo anno primordia sua accepe-
 rit, & quinam sint fundatores ejusdem primi, omnes
 latet, quoscunque consului. Hoc saltem constat, quod
 ex tignis & trabibus ædificatum sit. Et quia ignoratur
 ejus origo, inter antiquiora fana oræ hujus non imme-
 rito multi sunt, qui numerare velint. Ante fundatio-

nem sacelli Mietois, omnibus diebus festis sacra religiose
 inibi administrata fuere. Post exstructum sacellum in
 mietois modo nominatum, ne laboribus ecclesie ministro-
 rum plus justo accedere videretur, pastor & præpositus
 loci intercessit, quo minus solito more sacellum vetus
 frequentarent. Infantes inibi baptizari, sepulcris inferri
 vetuit. Ultimus, qui invito præposito, conditorium in
 isto sacello invenit, agricola nomine *Johannes Untisa* de
 pago *Hietâmâsi* erat, qui *idem sacelli pridem æconomus fue-
 rat.* Ille cum edicto in vivis cedere detrectaret, neque
 post mortem mutare sententiam vellent propinqui; fa-
 ctum ut ecclesiasticæ incinerationis sacro, integro ca-
 ruerit triennio. Illam funeris ignominiam, aut si dice-
 re mavis excommunicationem (*Godten bann*) cum im-
 meritam censerent liberi & qui ceteri mortuum proxime
 attingerent, dirimendæ controversiæ illius ecclesiasti-
 cæ judicem primo *episcopum* mox *PRINCIPEM civilem*
 implorarunt. Sed ancipiti eventu, seu spe frustrata ve-
 rius. Certe catastrophæ non voto plebejorum respon-
 disse, quæ hodie est, funesta & flebilis conditio loci lo-
 quitur: loquuntur fastigia tecti imbribus undiqve pervia;
 parierum à culmine ad pavementum usque ruinosa pu-
 trilago, & quæ majores, supremo manium jure, clausa
 voluere *noijuntura* suorum, disjecto nunc aggere, pro
 cubili, immundis animantibus quoque interservientia. Cam-
 panæ admodum duæ super tectum ecclesie elevatae su-
 persunt etiamnum, quæ quia communionem juris *humani*
 se semel exemerunt, neque *pium* usum amplius præstant
 aliquem, *res nullas* propriè & ad veritatem appositè di-
 ci posse videntur. nisi dicere malit aliquis, post pro-
 scriptionem ædis, superesse notas istas ad significandum,
 prikti-

pristino sacrorum sine rituque, sine piaculo neminem amplius locum istum contingere posse. (*) Verbi divini verò præconum ultimus in hoc sacello peroravit sacellanus hodiernus Witnænsis *Dn. Gustavus Pacchalenius*, die Apostol. Simonis & Judæ, anno 1731. Forum nundinarium juxta sacellum pridem, nunc vero in ipsa pagi area, frequentatur die Jacobi, quo die *encania* an verò *funeralia* ædis sacræ suæ incolæ adhuc, plebejo ritu, celebrant.

S. XVIII.

Sacellum *Carjala* a pago adjacente *Carjala* nominatur. Ipse autem pagus nominis sui originem a *Carja*, pecus, trahere videtur; seu potius a *FORNIOTERI* tertio filio *KARI*, qui *Fenningiæ* aboriginum, eorundemque pastorum, alterius instar *Romuli*, rex erat (n). Neque enim improbable videtur, coloniam aliquam de regione *Carjala* (n) huc accessisse, atque ibidem sedem suam elegisse. Sacellum hoc illi, quorum intererat, primum ædificare constituerant in colle ad finem pontis pagi *Euojski*. quare collis idem ab illis *Fennice* etiamnum ho-

(*) De illo usu nolarum conferri potest *Zonaras Annal. Libr. II. § ex eodem Rupert. observ. in Florum pag. 92.*

(m) *Vid. Peringskiöldii Geneal. bibl. cit. in dissert. de Boræ a Fennia pag. 24.*

(n) *Carelia Fennis Carjala audit. Regio quædam vasta quoque nomine Carja, in desertis Russia esse dicitur à Rudbeck. Act. Tom. I. pag. 363. CARII JOVIS templo, a Troja disto non procul, utrum in transitu Othinus simile aliquod heic loci extruxerit, in memoriam migrationis suæ, meum non est decernere.*

die Rircennummi appellatur. Sed paganos Carjalensis
avi illius,igna, quæ heic loci collecta fuissent, clam
abstulisse atqve in suum agrum, suo usui sacrorum, con-
vertisse, invida fama refert. Foundationis tempus nobis
non patet. Supra laudatus præpositus, Mag. LAUR. SACK-
LINIUS in hujus sacelli usum & ornamentum, de novo hic
quoque annecti curavit exadificariqve ex ligno sacrarium
anno currentis seculi primo super trig. sinum: campanâ,
quæ plebem convocaret, sabbatha nunciaret & funera
plangeret, adjunctâ, eademqve centum & septem thalero-
rum argenteorum summam pretio suo æquante. Vasa &
quæ cetera fuerint ornamenta sacelli hujus attingere ve-
tant angustia meæ. Id adjiciendum saltem, quod uno
cum dimidio milliari à templo parochiali primario, a-
quilonem versus, discretum sit. Quare singulis neque fe-
stis annuis, sed nonnullis saltem, quando sacerdotibus
commodum fuerit & necessitas ita jussit, sacra ibi so-
lennia peraguntur.

§. XIX.

IN historia status ecclesiastici Wirmdæ contentonanda
diu satis occupati fuimus. In ceteris, quod spero,
brevioribus esse licebit. Inter nobilium prædia, quæ si-
nu suo complectitur parochia Wirmdæ, Saaris atqve Leh-
tis eminent, dignitatisqve non parum regioni huic
ecclesiæqve conciliant. Quod alterum attinget, Saaris
puta, illud jucunditate & opportunitate situs, sylvis æ-
mulari campos, regibusqve Fenningiæ vetustis pro aulâ
& palatio inserviisse, una cum nomine ipso (p) itaqve
fama

(p) Ut quid sibi velit Scythicum Saaris magis liquidum eva-
dat, ex prælectionibus PRÆSIDIS ad novellas hebdomada-

fama & traditione longa vulgi, non pauciores numero
 testes alii quoque consentiunt. Consentit, saltem pro
 non improbabili habet frater meus dilectissimus *March.*
Hallenius, cui ex nominibus, queis circumjecti pagi & agri
 F & alia

Tias, *que ad titulum Saaræ Lovis annotata inveni, adnectere
 non displicebit.* Att Fästningen har endehls sitt namn af Saar
 eller Saarastrommen är oemotföjeligt. Men hwadan ström-
 men bär thet namnet, förtienar noga upmärksamhet, helst
 utaf oss, som med skickl tilltro oss utur vårt gamla språk kun-
 na leda stammen eller *origin* till samma ord: till bewis at
Scythiska eller *Göthiska* språket om sig och sin härkomst, af-
 wien som Gothi sielfwa om sine härfärder, uti *occidentem* lem-
 nat hwariehandas minnes-märcken efter sig, them afwunne
 med sitt swink inter är *capabel* mehra förwända eller misty-
 da; ehuru mycket *Claverius*, *Prætorius*, *Hartknock* och
 andre giordt sig angelägit med hwariehandas stumpoge och slö-
 ge *wapn vindicera contrarium.* Uti *latiniska* språket, hwil-
 let med rätta räknas till de tungomåhlen, som äro en gren
 af *Scythiska* stammen, finnas än i dag många gamle namn
in mere Gothica (*LUNDII Zamolxis p. 30:*) i ämväl och länder
 och *nationer*, som antingen begynna eller ända sina namn på
 Saar, Seer eller Sir. Och finner man at thetta ordet i första
 tiderna, i de fleste tungomähl betydte en *MACHES* och
SEDN, som giordt sig hos sine underhafwande till lydne
 och ömhet berättigad [a] således stämmandes öfwerens med
 thet *latiniska* ordet *Cæsar* eller *Aesar*, hwarmed de gamle *He-*
bræuser all tings Herre och Skapare hafwa wolat beteckna. Så-
 ledes är *Cæsar* *Augusta Arragonie*, då Gøherne blefwo rå-
 dande thet i landet, worden nämder *Saragossa*. Orden *Sara-*
cen, och *Saarmat* wilja heller intet hafwa sagt annat, än

(a) *Lexicon Verelii conferfis.*

& alia loca etiamnum hodie insigniuntur, de ducali sede ibi constituta olim, non male conjectari posse videtur. Facit in dissertatione de boreali *FENNINGIA* sua recensum ejusmodi vocum plurium, easque vix temere & omni absque

Sarmader en stor och myndig man. Hos oss hette i fordom tidsma en *LANDVARNINGSMAN* eller som then i dag nämnes, *LANDS* och *FÄLTHERRE* (*vid. notam i. p. 4. hujus differt:*) Hårsaar, Hårfeer och Hårslir (*confer. Loccen. antiquit. p. 62. & Vildes histor. pragmat. Sveth. III. 1. 6. 5. etc.*) Nykarna kalla än i dag sin Storförste Saar. Och hwem kan vara obekant at uti England och Frankrike Konungarna nämnas af undersåtarna med intet annat namn, än allena Sir, som har med Saar enahanda bemärkelse. Afwen så wid Turckiska hofwet heter ju förnämsta ministren, som i frid och orlog har in till stor Sulten måst at setta, Visir: aldeles som wåder gamle Göther i sine forne sagor och stenkronikor kallat them, som i hårfårder eller eliest varit theras anförare, Visir. Och är samma ord än i dag hos oss behållet, när wij bland flere antingen wilja nogon beröma, eller exprimera *republicam apum* och theras Konung, den wij likaledes kalla Wise eller visir, det som icke kan vara nogon af oss obekant. Här i Finland är ordet Saar, medelst det nära sammanboende och gemenskap, som Finnar och Swenske i älsta tiderne plågat med hwar andre, liksom många andre Swenske ord blifwit så gängse, at icke allenast många wålbetågne hemwister, såsom Saar, Caris, Odinsari, Hermansari Saramäki n. bära i sine namn minnesmercken af det som således sagt är; utan heter och *Fenningia* *hæc nostræ proprie sic dicta* (i stället för de andra till Storfurstendömet hörande länder nämnas på Finnska: *Sarvolacti, Ussimaa, Cariala, Hämenmaa, Pohjan*

que fundamento in re suis locis adhaesisse, sed aliorum more, significativa & eventibus aliis atq; aliis suam originem debere, omnino instat. Quibus non fordet rerum olim hac regione gestarum indagatio, poterit conferre, quae inibi in rem praesentem adducta inveniuntur. Catalogo nominum & vocabulorum isti, quae aulae regiae in Saaris jam olim collocatae memoriam refricant, symbolam ex meo quantulamcunque adnectere non pigebit. Cuningas rex: Ustjala vasarium, svethice Fatebur: Cucola gallinarium: Nulli bos; utrum non structum ibi constitutumque bovium stabulum, ceteraque ad sustentationem aulae necessaria exprimunt? Si pro non significativis habenda sint vocabula significativa omnia ista; si casui in acceptis referendus concursus tot terminorum in unum conspirantium, eandem sine ordine & ratione imponendorum nominum rationem alibi obtinuisse nullus dubito. Id quod tamen exemplis non magis expediri posse puto, quam fortuito atomorum concursu mundum coaluisse *spicuri de*

F 2

grege

maa, *Savolaxia, Nylandia, Carelia, Tavastia, Ofrobornia*)
SUMMENQUIZ, Finska Herradömet. Det som war mening, at i hednisse tiderne här omkring Abo varit *sedes imperii Fennici*, nogorslunda bestyrcker. der om man sig i nyligen omständeligare utlätet uti *dissert. de S. Henrico p. 53.* warandes heller intet til twiflandes, med mindre den Tartariske nationen, som nämna sig Zeremisser af Finska orden: Saar och mies [här: man] fordom fäte sitt namn: så mycket lifare, som efter sählig *bibliothecariens och affesoren Brenners* utsa go i thes bref till Biskopen *D. E. Benzelius p. 107.* dese häso wa hos sig många ordstätt, theslikest och sielfwa ordet *Jumala* ur Finskan behållit.

44
 grege quisquam probare poterit. Quin si vel cetera omnia deficerent antiquæ & regalis aulae argumenta, ingenium & amœnitas ipsa plagæ hujus, quæ sæcunditate & voluptate prope omnem Fenningiæ regionem vincit: nemora, prata fontes, plantariaque manu facta, quæ faciem nitidissimam longe lateque contexunt, regalis sedis honore non indignum locum, sed a natura prope destinatum muneri isti, omnia evincunt. Anno 1646 die 20 aug. hæc aula una cum Helgø ladugård in Bierno, colonisque utriusque ditioni obnoxiiis, qui censum circiter 2491 thalerorum iunctim conficiebant, *Comiti & Episcopo GUSTAVO GUSTAFSONIO*, ejusque, si quæ futura esset, posteritati, sub titulo *comitatus Wasaburgensis*, in feudi supplementum cessit (p) Anno vero 1684, die 12 Januarii, decreto comitiorum novo, per publicum retractum patrimoniorum regni, præfectura latissime patens hæc coronæ iterum facta fuit vectigalis. (q) Quæ olim pulchritudo ædificiorum, quæ facies & cultus rerum omnium eodem pertinentium fuerit, ceu rem supra memoriam nostri avi hominum positam, transimus. neque enim documenta expiscari potui aliqua, unde penitior haberi potest notitia veteris formæ. Id certum est, strues ædificiorum, quæ nunc sunt, maximam partem, nostri avi industriæ, præcipue vero illustris & generosissimi Baronis, Generalis Majoris & defultorii equitatus Chiliarchæ primarii, Dni. PETRI PHILIPPI Ornstædii providentiæ deberi. cujus splendori muneris tributa publice destinataque splendida sedes ista. Quæ fortia facta

(p) de hoc feudo plura thesi sequente.

(q) Ex manuscripto itinerario historiae Suecane B: Palmiskiöldii hanc sibi mihi que notitiam quesivit Mag. Matth. Halenius, Frater conjunctissimus.

facta ediderit, memoria posteritatis dignissima *socius* idem-
 que *comes* periculorum militia CAROLINÆ, commemo-
 rare meum non patitur institutum. Consignavit vir il-
 lustris sui ævi militiaq; inprimis vero pugnae *Pultaviensis*,
 in quâ ad summam virtutem ipse nil reliqui fecit, tragi-
 cam sed veram descriptionem; quam ut superstes *IPSE*
 quoq; publicæ luci tradere velit, adeoque intercedere,
 ne quæ eandem in posterum perimat ævi invidia, *pietas* ipsa
 patriæ ejusq; annaliū fides eundem reverenter obtestatur.
 Id *Saaris* aula huic domino se debere fatetur, quod ma-
 cilentia prope & effæta agris, ex fundo refecta frugum &
 pabuli fertilis reddita: quin, ab incendiis non simplici vice
 devenustata quoque, hujusce cura liberali in ampliorem
 formam toties restaurata fuerit.

§. XX.

AB illa aula, versus meridiem, non procul in eadem
 planitie & vicinia, *Lehtis* equestre prædium occurrit.
 Neque enim silvarum aut rupium inæqualitas prospectū
 oculorum turbat, sed distingvit fines saltem prati inter-
 jacentis amœnitas una cum fluvio *alasiofi*, cujus supra
 mentionem injecimus. qui, terminis utrinque signatis,
 in vicinum sinum semet, multa sine ambage, mox effun-
 dit. Gratiam ac jucunditatem situs eandem huic fundo,
 quam modo nominato in *Saaris*, *natura* conciliavit, &
 si quæ ad venustatem & cultum non penitus effinxisse *it-*
ta videri possit, industria supplevit & perfecit. Seculum
 nondum sesqui alterum præterit, postquam a *Siroila*, *Uho-*
la, *Rondawafis* & *Rassis* allodialibus pagis in illam su-
 premam & plenariam equestris proprietatis conditionem
 (*Sätterth*), quæ hodie eminent, surrexit. (r) Id vero præ-
 altero

(r) *Historiam ætatis & natalium fundi hujus Camerarii præ-*

altero prædio peculiare habet quod cum non nisi ligneis, quanquam affabre extractis, ædificiis illud constet, lapidum strue & contignationibus aliis super aliis hæc tecta in altum exsurgant, providentia & sumtibus veteris *Dni. HENRICI FLEMMINGII Generalis*; cujus cum suavitate mentionem ævi decora passim & ubiqve excitata injiciunt. Profecto si fata sinere voluissent proximorum temporum & devotam patriæ splendori, liberalitatem pro parte saltem æmulari voluisset sequens ævum, fieri facile potuisse credibile, ne quod pluribus cœnaculis atqve habitaculis, pulcherrimæ instar arcis, tribus turribus peraltis, variisque fenestrarum aperturis elegantissime ædificatum fuit palatium, dehisceret & hodie ruinam prope minitari velle videatur. Præter illud splendidioris formæ ædificium, speciosum aliud, quamvis non ejusdem amplitudinis atqve figuræ, exstructum est nuperrime cura & providentia *Judicis provincialis generosissimi viri, domini CAROLI LILLIENSTERNII*, qui minorennium *Lybeckerianæ* gentis Dominorum tutorem fidelem & diligentem hoc tempore agit. cujus si arbitrii moliminisq; res sit cetera quoq; rata præstare vota, pro eo, quo in illustrandam Finlandiam consilio atqve ratione propendet, ad efficiendum illud, quod interest, viam facile inveniet.

§ XXI.

VERUM enim vero, ut ad *velitares Birmox* meæ campos iterum iterumqve revertar. animadvertimus haud sine causa, singulari parochiæ hujus commoditate

vincialis, ampliss. viri Dn. Joh. Hent. Svahnus benevolentia debito. Qui sicut vicissitudines alias de cetero quoque villa equestris hujus mihi communicare non grave duxit, ita facilitati illius hanc gratiam publicæ exsolvere quoque, officii mei erit quam maxime.

ditate & loci amenitate non incolas ipsos ante modo: verum etiam imperatorem exercitus Moscovitici, *MICHAELM GALIZIUM* haud ita pridem impense delectatum fuisse, cum equitatu suo parochiam *Wymã* castrorum locum esse voluit. Nam tempore integro illo, quo contagio belli corripere Fenningiam, hosticam turbam prata, agros, silvas, & omnia depascentem, penes se justo diutius stabulari viderunt cives, quemadmodum in antecedentibus plus simplici vici monuimus. Quæ vero tempore illo adversa puerulus affligere vidi patriam meam, alta mente reposta etiamnum hærent. Anno namque 1713 die 5: *Andree CAROLUS ALEX: ANISCHOV* equestris exercitus Major & Capitaneus Cossacorum *ALEXANDER STEPH. CALMUCHOU* ex Ostrobotnia primi in hanc plagam *universalia* principis sui victoris secum afferentes, cum suis cohortibus hæc loci hiberna sumserunt, & in curia sacerdotali ad tempus *ipsi* simul hospitati sunt. Illo vero edito celesmate, in pagis & villis a decuriis equitum peditumque, imo Cossacorum mala turba factus undique concursus; tanto majori agmine, quanto non equorum hominumque pastui solum castrorumque metationi, ne ex insidiis opprimi facile possent; sed & venationibus regio campestris, eademque nemoribus & silvis intermixtis opportuna admodum visa fuit. *GALIZINIUS* certe dux supremus copiarum, cum suis sub-præfectis huc venatum ab urbe crebro deflexit. Ad voluptatem illecebræ & oblectamenta remissionum illa comparata fuere omnia: *Ipsis* autem civibus oneri erant afflictionique. Certumque habeo, quod *vix* novem annorum isti penitus succubisset, quæ patet Finlandia universa, nisi grassanti violentiæ militari sufflamin injecisset Ducis ipsius *GALIZINI* modera-

deratio, æquitas & hoste omni major clementia. (*)

§. XXII.

IN desertis, aut si mavis, admodum non excultis paroc-
 cia hujus *MONTES* visuntur summæ altitudinis. Ceteros
 inter eminent collis *Linnawuori*, qui latinis tantundem va-
 let ac mons arcis. *Calendarium* dixeris vicinix hujus: sed
 ab effectu. ex eo enim, si serenus appareat, præfagiunt
 gratam: si nubilus sit, tempestatem humidam & uliginos-
 sam. Hujus apice in ipso, quemadmodum alibi quoque
 juxta pagum *Miellimäsi*, strues (s) lignex quædam o-
 lim, in modum adium, quibus resonare ruri solet æs
 campanum, extractæ fuerunt, prospectui, si quæ hosti-
 litas e longinquo immineret. Mons *Jutinwori*, pagum
 inter *Valolais* & *Tammisä* assurgens, non ob magnitudi-
 nem adeo, quam magis nomen suum memorabilis. De-
 ducit ille nomenclationē a *Danis*, qui sæpius *Fenningiam*
 nostram infestare, suisque copiis eandem inundando occu-
 pare voluisse olim existimantur. (t) Eisdem sub prædio

Saaris

(*) Virtutes heroicas, quibus domi militæque enituit *VIR*
ILLUSTRIS, si tantum domi, quantum foris valent, cives ipsi
 prædicabunt. Quomodo, cum victoria condicione *Fenni* occidisse-
 mus, Principis hujus, ut ut hostis, clementia judicio conservati
 simus, gens nostra grati animi signis nullis non agnosceret, posteri-
 ritasque, si quæ futura est, fastorum libri laudibus, pro merito, ce-
 lebrabunt.

(s) hujusmodi strues *Kasav*, wård *Kasav* *Svethicè* vocant:
Fennice itidem *Casa* audiunt, unde horum vocabulorum affini-
 tas patet. pluribus super hac re nos instruente dissertat. de *Anga-*
ris, *Upsalix* præcæm & *Aboæ* nuper habita.

(t) Danorum aut si mavis Jutorum. hisce locis commora-

Gaaris & Lehtis navibus egressos, loco intermedio, acie
 instructa cum *Fennis* confluisse, constans fama est: unde
 rivus quidam in eodem prato hodie quoque *Juutin* via
 h: e: Danorum rivus insignitur. Hinc ad nominati mon-
 nis radices Danos se recepisse, & in campo *Juulinsälkä*,
 acie iterum instructa praelium renovasse, indig: narum ne-
 mo est, qui fari nesciat; immo confecto parum prospere
 a nostris praelio, Danos nostræ gentis idiomate, virgines
 genere & nobilitate commendatissimas *Tammiståensis* vi-
 cinia, palantes ex fuga domum revocasse: *Maisa, Caisa*
sa, tule cotia, io Jumala Jutin wei; Pohã hengi pyhyn
michet; hoc est, *Maria, Catharina venite domum, Deus jam*
Danos, & Spiritus Sanctus bombardas bajulantes depulit. Huic
 traditioni, quantum veri subsit, non ego dixerim. In illo-
 rum, gratiam qui fabulosissime narrata pro oraculis ha-
 bent, relata refero. Interim si ex circumstantiis aliis at-
 que aliis non liquidum satis esset a monachis inventam,
 saltem interpolatam & corruptam hanc traditionem, di-
 cerem hoc loco controversiam de finibus, quam Finno-
 rum Regi *GRAMM* Danicum movisse ex *Saxone, Cranzius*
 auctor est, olim fuisse depugnatam. dum *Gramm*, visa filia
 Regis Finno- rum in suo gynæceo, adeo amore perculsus
 dicitur, ut si connubio potiretur regis filia, nullam de
 finibus litem amplius patri moturum semet, data dextra
 sponsponderit. (*) Est illa de *Tammiståensibus Danis* at-
 G que

tionem pristinam, quamvis non aamodum gratam atque felicem,
 loquuntur insuper nomina *Juutin cangar* collis Danorum, ab a-
 gro *Tursanpää* non procul remotus: *Juutin Låhde* fons Dano-
 rum, *Juutin häudat* sepulchra Danorum, non uno in loco lapidum
 congerie notata; & ab iisdem non longe remotum pratum *woiten*
nittu victoria campus. ut cetera taleam.

(*) vid. *Chronicon Finlandia edit. Nettelblad. p. 110. biblioth.*

que Fennis nostra conjectura; quam si rejecerint alii felices conjectores, & *OLAI CRASSI* regis (r) Ottonis Ruthii (u) aut aliorum ejusdem generis *argonautarum* (v) in hæc Finlandiæ oras excursionses *piraticas* locum potius dedisse traditioni huic, urgere non desinant, nos non morose repugnantes invenient. In montis *VAREGORUM* Marcinuori penetralibus spelunçæ in modum subcavis, latronis & alii victitantes alienis spoliis, olim lustra habuisse suadicuntur. Stadio abhinc distat tempe, seu amœna nemorum vireta in planitiem, circi instar desinentia. *Killans* feto ab incolis nuncupatur locus iste: Svethice *heden dants*. Ibi ludis suis vacabant majores (x) ætate robustiores (serie juvenibus & teneris immistâ puellis) præparaturi membra sua ad munia & ministeria militaria diebus festis: cursu puta, saltu, pilâ; imo super petaurum quoq; sursum

S. Gorb. itemq; Dieter. Histor. Aug. Sax. Imper. XIII. pag. 39.

(r) *Sturlesonius vita S. Olai cap. 8.*

(u) *de isto iniquitatis filio Justenum in Chron. episc. Aboens. vide pag. 80. edit. Nettelblad:*

(v) *A piratis & Danis, aliis atq; aliis temporibus afflictionem multam passam fuisse ecclesiam Fennicam & toties strenuos fortisque viros in patriæ defensionem iisdem opposuisse, in chronico suo Justenus passim, præcipue 71. 81. & 86. pagg. testis est. Illi junge Hemming: Gaddii in Danos invektivam & Stephanium in notis ad Saxonem G. pag. 71. & videbis Danos non negare factum, quin iisdem antiquitus in more positum fuisse potius in terras circumquaque expeditiones piraticas suscipere.*

(x) *Eidem usui locus a *Tursunpârâ* pago non procul remotus *Cauninummi* olim consecratus fuit, quippe in quem *Nousenses* cum finitimis *Wirmâensibus* convenire solebant, ex seriis operum, ludicra *Isthmia* sua celebraturi.*

sum & deorsum inibi semet agitare soliti fuere; de quibus modis conciliandi sibi augendi que lacertorum robur, septentrionalium gentium, *OLAUS MAGNUS* (y) & in *SAXONEM GRAMMATICUM STEPHANIUS* consuli merentur. Circa antiquatam hoc tempore viam publicam per pagum *Hala* ad *Bländ* ducentem, est mons nomine *Flemmingin* *Þöytä*, *mensa Flemmingiana*: ubi illustrissimum illum Dominum, quoties a *Lehtis* ad *Bländ* prædium iter faceret, cum famulis & ceteris sociis itineris confedissee non nihil, cibum cepisse, suasque vires pariter atque iumentorum refocillasse fertur. Latus atque planus est mons ille, graminum & virgultorum amœnitate pulcher, in cujus apice, cum termini inter parochias finitimas constituerent, mensam eandem ex lapidibus lavigatis *Flemmingium* erexisse, vulgus fari non nescit, & circum circa duodecim sellas lapideas admoventi iussisse: ubi duodecim assessores sedentes de finibus deinde sententiam tulerunt. Mensa cum sedibus suis etiamnum situm atque formam eandem servat; & quam diu prioris ævi memoriam istam non petulantia disjecerit, *FLEMMINGII* nomen & merita refricabunt illa quoque perpetuo. Alter ibidem mons appellatur *mundein rita*, spelunca *monachorum*, ubi duo monachi ad duellum invicem semet excivisse (z) nortemque pro aris suis focisque strenue occubuisse feruntur. In eorum heroicæ pietatis memoriam

G 2

depug°

(y) *vid. lib. XV. pag. 340.*

(z) *De clericis veteris ecclesie duello semet mutuo percutientibus sub peculiari titulo in decretalibus constitutum invenitur. Quam vero cum disciplina morum apostolica ejusmodi mores, & decreta sedis apostolicæ egre conveniant, Fechtius ostendit pie & egregie in dissertatione de clerico percussore.*

de pugnatæque æquâ conditione victoria, monumentum in figuram crucis efformatū & inibi erectum etiamnum conspicitur. Juxta montem *Somdenvuori*, templum deorum sylvestrium, Fennonibus *Histein fircks*, vulgus colligit exinde olim extitisse, quod lapidum moles ordine & serie, quæ vulgo solent sacrarum ædium strues, inibi etiamnum dispositæ inveniuntur. Montes ceteros minus notos celebratosque transeo. Id nullo prætereundum merito, quod non uno loco, sed excelsis ecclesiæ hujus aliis atque aliis, mensæ lapideæ, duodecim circum circa sedilibus saxeis instructæ conspiciantur. Præcipuè verò ad pagum *Varsila* in monte *Eunings Calmar* (regiæ *Calmaria* rupes) itemque à via publicâ, quæ ad parochiam *Latala* dirigitur, non procul, ejus generis prisca ævi anathemata ad nostram ætatem vetustas superesse voluit. Quorsum etiam referri potest in colle *Punanum* congesta in eandem formam ingens saxorum moles. Horum locorum alter, utrum majoribus paganis pro confessu judiciali servierit: alter autem adversus hostilitatis fortuita receptum præstiterit, qui ab his studiis paratiores sunt, me melius judicabunt. (*) De Comitibus in Svecithiâ populorum provincialibus (*Hundatis ting*) nec non castellis ejusdem generis inibi passim excitatis, historiæ Svecithicæ scriptores, præsertim *LOCCENIUS* in antiquitatibus videri potest. Quo cum conferri meretur summi viri *JOHANNIS REFTELII* acad: & facult. Juridicæ apud Upsalenses hodie senioris erudita dissertatio de *Judiciis Sveo-Gothorum* (a)

S. XXIII.

(*) Confer. dissertat. de Originibus prisca gentis Værogorum, pag. 45.

(a) restem borum *Wirmææ meæ memorabilium*, præter expe-

§. XXIII.

IN condecoranda *superficie* regionis hujus, non unius generis utilitatibus amœnitatibusque naturam prope ludibundam exercuisse liberalitatem suam, multis sub exemplis jam ante probavimus. Artificio & opere mirabili eodem *conditricem* univèrsi *MENTEM* in illis subterraneis officinis quoque operari, inter alia phænomena naturæ, notatu dignissimus fons *Tursenpârâensis* testis est: tempore alio, copiâ aquarum solito majore ebulliens; alio iterum penitus inarescens. Est ille fons à via regia non procul, in sabulosa planitie situs, marisque fluxum atque refluxum æmulari velle videtur, sed mira inconstantia. Neque enim statis annorum, mensium aut horarum intervallis redit atque recedit, sed dimidio anno modo, interdum breviori tempore fluit aut exsiccat. De *Fontibus* fabulosa multa, una cum superstitione, commiscuisse *monachos*, nemini ignotum esse potest. Mihi fontis hujus indolem perscripturo, ne vitium nimie credulitatis jure quis obvertere possit, oculis & experientia diffidens propria, gravissimi viri *Andrea Montsenii* (conf. p. 9.) fidem mihi testem vademque provocavi, qui indolem istam fontis multis retro annis à se observatam, per litteras ad me significavit: imò in cryptis

rientiam ipsam, vetustis traditionibus non raro quoque inuixam, appello Dn. Jacob Leistenium & Dn. Laur. Laurinum; alterum in Nietois; alterum in Ostrobotnia bodie V. D. ministrum, quorum ille in exscribendis ecclesie suæ memorabilibus, sedulam mihi accuratamque operam præstitit: hic autem fido narratum suo in antiquitates hæc penitus inquirendi non levem stimulans mihi, occasionemque subministravit.

ptis Satacundiæ Cumænsis aulæ ejusdem generis fontem
 existere ait, qvi reciprocatione mutuâ aqvarum, cum *noster*
 se abscondit, *iste* superficiem alvei sui inundet: rursus
 cum decreseat *ille*, *Wirmænsis* noster exiliens aream
 suam rigare & perfundere incipiat. Id vero plebejis a-
 liisque observatum *adait*, quod cum solito diutius noster
 subducatur regioni fluxum suum, sterilitatem rerum; quô
 verò copiosiore & diuturniore fluxu penes nos se evol-
 vat, annonæ copiam majorem ubertatemque portendat.
 Cumææ verò, quamvis ludo eodem, contrario motu effe-
 ctuque tamen omnia ista peragi, literæ pastoris Cumæ-
 ensium clarissimi viri Dn. NICOL. S. TOLPO, præsidem
 dissertationis docuerunt nuperrimè (b). Istud magnæ
 matris ludibrium subterraneum certæ annorum, humi-
 ditatis aut siccitatis suæ intuitu, constitutioni unicè, an
 vero cavernarum canaliumque, sub terrâ diversæ stru-
 cturæ, capacitati, & per eandem fluxui & refluxui ex-
 undantis aut deficientis aqvæ juxtatribuendum sit, na-
 turæ consultis excutiendum relinquo. Conferri meretur
 illustr. vir D. D. HIERNE de fontibus esurientibus (hun-
 gerfällor (c) itemque dissertationis de territorio cupri-
 mentano auctor (d) qvi fontes in Dalecarlia ejusdem
 indo-

(b) *Riddan, m. v. r. ille*, som berättas hafwa gemenskap med
 den i *Wirmå* wid landsvägen belägen, är i *Cumæ* gårds lida-
 lare till sinnandes, hwilken torckas wisa tider ut, så wadn öf-
 werflödar i *Wirmå*, och hålles för teckn af miswäxt, när
 thette i *Cumæ* gård mycket öfwerflöder.

(c) anledning till malin och bergarters igen sökande, p. 32.
 etc.

(d) pag. 62.

indolis, sub nomine ~~maderfiället~~ inveniri quoque, exemplis probat.

§. XXIV.

Quæ præcipuè humani instituti memorabilia ad hanc nostram ecclesiam pertineant, restat per transennam inspiciamus. Anno MDCXLVI. principis regnantis CHRISTINÆ REG. auspicio, una cum parochiis, Vehmâ Nykyrcia, Latala, Nousis, Lemâ, & ceteris simul cum Neostadio, COMITIS GUSTAVI GUSTAFSONII (* (de quo instituto ante nonnulla) ditioni, sub comitatus (Grefo stap) jure atque honore subjecta fuit. ne de BENEDICTI ducis, BIRGERI Jarls filii jure feudali pristino, itemque recentioris avi JOHANNIS III. regis, per universam Finlandiam constituto, quid dicam. Data vero facultas comiti tum quoque fuit, intra fines ditionis suæ, ubi

(*) Ab anno 1634 ad finem usque belli Germanici, integris quatuordecim annis hic illustris Svethiæ COMES princeps IMPERII & episcopus Osnabrugensis fuit. Adolescentiæ limine in ipso cum G. A. R. S. orthodoxa sospitator Germania, memorabilem adversus Ligistas victoriam Lipsiensem primam depugnasset, panegyricum PARENTI filius idem ex cathedra Lutheri peroravit, Augusto Buchnero teste, cujus ad orationem invitatio legitur in illius dissertat. academicis. Fuit illud juvenilis, sed eruditæ virtutis tirocinium. Bellicæ virtutis experimentum in campo Saaris aula subjecto dedisse, inibique cum duce veterano, in præii utriusque consinio, finium regundorum controversiam, veterum more heroarum Scandiæ Germanique, armis virisque disceptasse, pervulgata ore omnium fama est: sed cui vanitatis & plebeji livoris plurimum: veritatis ex solido verò minimum inesse crediderim.

ubi locum idoneum inveniret, curiam sibi pariterque castellum exstruendi, quod *WASABIURGUM* nominaret; unde ille posteritasque ejus titulum deinde *comitis* gererent atque usurparent. *Wirmā* autem cum dictis parochiis, ante foundationem *Neostadii*, pridem liberā navigatione utebatur, & quo hodie oppidani, eodem jure quoque parochiani vasa lignea atque ceteras merces ad exterarum oras, omniaque hujus regni maritima oppida, omni sine æmulatione vicinorum, transportare poterunt. Exercuerunt olim quoque mercaturam inter se invicem rustici nostri, ut & vicinæ parochiæ, singulis diebus saturni, idque ad pagum *Männäis*, parochiæ *Nyhyrsia*; ea quæ nundinatio multum rei familiari eorum incrementi adjecit. Quare, præter ordinarium ex fundo tributum, novum ex mercatura publicè cuilibet irrogatum fuit; ita ut ex certis atque incertis annuatim, secundum codicem rationum, aut si mavis institutionum (quem *underwisingssbof* appellant) octo thaleros argenteos integri & justii prædii (*helt mantahl*) colonus quisque solveret. Tempus illud optimum fuit felicissimumque rei agrariæ cultoribus. quippe illo durante, nullis belli turbis oia pacis violata fuere. Carebat regio omni annonæ caritate; factumque ut cantharus cerevisiæ ab exteris, præta *Rosochio* advectæ (*Dyffsbhl*) illo tempore solido argenteo venderetur: tonna ejusdem generis, sex marcis; tonna frumenti ejusdem valoris ac æstimationis esset atque salis medimnus. (e) *Neostadio* verò anno MDCXVII. die 10. aprilis fundato, & nescio cuinam divorum dedicato, parochiæ hæc eadem, amissis suis privilegiis

(e) ut testatur *Gabriel Lepus* in oratione sua de *Neostadio*.

legis atque immunitatibus, iisdemque in novi oppidi colonos derivatis, imminui sensim & parte majore sui, ad pristinae conditionis tenuitatem redire coeperunt. Hujusce status & mutationis apud Principem facto indicio; itemque quomodo nova urbs vix tertiam onerum atque tributorum partem, neque portoria, nautas, accisa, aut qui pro focis exsolvi census iverit (Svet. *Bafungspenningar*) in ararium publicum conferre potens esset: certe tantum non praestare, quantum damno responderet illi, quod per attritionem rei familiaris trium in vicinia parochiarum paulo ante perpeti necessum habuisset: prope eo devenit, ut *REGIA MAJESTAS* oppidum cum colonis evertisset. Sed cum illud neque placeret consilium, civibus meis, quaestui ex mercatu devotis & supplicibus, in vicem supplementi, tergemina nundinarum festivitas per annum constituta fuit. Videbantur felices sibi parochiales hac indulgentiam *PRINCIPIS* impetrata. Sed non diu fuit antequam superioris seculi anno 23. die 23. Septemb. illustris vir *CAROLUS* Dyensienae arcis & procul duduo *Satrapia* Aboensis extra ordinem praefectus geminum nundinarum diem (illos scilicet, qui tempore *Laurentii* & purificationis *MARIE* Virginis in *Birma* celebrari coeperant) ad mandatum regium *Neostadium* transferret. Diploma translationis in majorem fidem auctoritatemque obsignavit non nemo *Johannes Olofsonius*, sine dubio *Secretarius* tunc temporis provincialis. Verum cum esset dies *S. Laurentii* festum *encaniorum* (*Lyrdiomeſa*) loci genio ejusque quaestui (f) hilaritatisque (g) inde a seculis

H

lis

(f) Videlicet non capellae, neque arae, nedum parochiales ecclesiae erant aliqua, in quarum gratiam non lucrosa indulgentiarum

lis papisticis dicatum, ut quem *majores* ista luce hausissent lucris suam odorem, nostri ævi parochiani quoque perentiscerent, ad instantiam *horum*, novâ *PRINCIPIS* indulgentiâ, iterato factum fuit. Quando vero & quibus modis iterum pristini privilegii sui compotes facti sint, mihi non patet. Certe, ne sine piaculo in posterum prætermitteretur unquam solennitas ista, aut suo justo tempore non celebraretur, anniversariis fastorum libris (almanach) ubi honotato inter *urbes* loco, *Birmâa* emi-

nundinatio istis feriis, exercebatur. idque per *Episcopi* (adeo non sæpe pontificis) *qvæstores*, qui *ventosas merces* istas plerumq; *XL. dierum*, ubique confluxus hominum esset aliquis, venum exponebant & cæcæ obedientia eorum obtrudebant. Isto vero imperato stricti juris laxamento sacro, *commissionibus* & *sattationibus*, imo rerum diversissimarum *mercatis*, cum *hilaritas* promtissimos emtores reddat, non olim magis quam hodie celebrari solere festum istud, *Bœhmerus* in *Juris prudentia sua ecclesiastica*, sub exemplis & moribus diversarum gentium fugiendus magis quam sequendus, accurate demonstrat.

(g) Sicut rex *Salomo* post peracta *encania*, *proceres* & *collektam multitudinem* lauto epulo excepit, *1. Reg. VIII.* *Judas* quoque *Macchabæus* annuo *encaniorum festo* condito, *sumtuosum* ac *splendidum epulum* populo exhibuit, teste *Josepho*: Ita *Christianis* quoque in more positum, ut in suis *encaniis*, ubi *sacrificia laborum*, *laudum* atque *precum* Deo *immolassent*, *pancraticè* & *hilariter* viverent, & *solenni epulo* diem festum illum honorarent. *Hildebrandus* de *sacris publicis* pag. 68. Tanto vero hominum concursu *ecclesia natales* isti passim celebrari solent, ut *Domini natales*, quibus ipsi *initiati* & ab *immunda nativitate sanctificati* sumus, *majorè frequentia* vix celebrari possint.

eminet, cautum atque prospectum est. Ad illa verò
 Wirmænensium nundinalia sacra (b) conveniunt merca-
 tores Aboenses; præcipue vero Gratia Wallenses, Raumgæn-
 ses, ceterique civitatenses, merces venditum suas. Com-
 mercia ista certe non sunt spernenda, præsertim cum
 maritimo itinere etiam procul distiti nullo negotio ad-
 esse

G 2

(b) Nunquid festos dies olim respexisse, inque illos incidisse, more omnibus fere gentibus communi, nemo non noverit. Judeos non abhorruisse ab isto instituto, puta nundinis sabbathicis, historia Evangelica testis est Luc. 19. 45. &c. conf. Nehem. XIII. 15. seq. Festis encaniorum in papatu olim, etiam hodie nostri ecclesiis nundinas celebrari; indeq. apud Germanos missas (meßen) hodie appellari, omnium in confesso est. Quæ verò Wirmææ solennia in illo festo hodie obvenire soleant, cum nemo melius exprimat, quam descriptionis Copingia clariss. autor, paullulum immutata verba illius in rem nostram transcribere non pigebit: 3 Wirmå är af gamla varsmåssa (Kyn-
 dermåssa) föga mehra i behåll ån marknaden, hwilkens bul-
 ler af Riöpmanswahror, plåtar och annan penningräk-
 ning klingar nu fast bättre uti folkens öron, ån den för-
 dom länge och widsteppelige Påfwemåsan, med des siun-
 gande, strifkande, nickande, bukande, nigande, blundande
 och kyskande &c. Quomodo saltationibus & commissationibus a-
 liis locis celebrari soleant anniversaria nundinalia ista BOEH-
 MER juris. ecclesiast. III. 40. 55. conferri meretur. De nun-
 dinis verò glacialibus FENNORUM, mercibusque mutuo & hi-
 lari consensu (verba sunt OLAVI MAGNI) in illis itidem
 distrabi permutarique solitis, parte alterâ, V. D. cum de
 piscationibus gentis nostre agendum venit, dabitur opportunior
 differendi locus.

esse possint. Habent littoralium partium indigenæ sal; arengas, & alia piscium genera varia, quæ ab ipsis venum exponuntur. Qui ex mediterraneis in hunc eundem locum confluere solent, lini, frumenti, lupuli, picis & præsertim cannabis atq; viminis, quibus conficiuntur corbes & funes piscatorii, magnam vim apportare solent. Ad nundinas hyemales ex omnibus Fennoniæ oris nobiles non pauci, civitatenses, præcipue verò coloni *Satundenses* & *Tavaastenses* convenire solent, qui ut dictum est, in ceteris magnam copiam frumenti, hordei, pisanæ, fabarum atqve pisorum huc advehunt & pro piscibus salitis modo mutant, modo etiam ære divendunt. Tendunt huc quoque *Samolares* eodem tempore nonnunquam, qui sebum, butyrum, lucios sole duratos, aliquid etiam pelles lynceas, ursinas, lupinasque & id genus alia apportant; quibus Fenningia feris certe, si quæ alia terra, non destituitur. commodo an verò noxæ majori suæ, non facile dixerim. Veniunt etiam nonnunquam *Botnienses* pelles castoreas, alciū, atqve Rhenorum (i) (de quibus *JULIUS CÆSAR* etiam in suis commentariis, memorabilia nonnulla prodit) venum secum habentes. Ne quid de *Biörneburgensibus* dicam, qui salmones & haleces venditum huc quoque veniunt. Et hæc sunt rerum commercialium nomina, quibus patria pollet, vitamque cum aliis civilem colit atqve socialem. Floret proinde mercatura in *Witnå*: emunt omnes quotquot circum habitant, quantum necessarium fuerit.

§. XXV.

(i) Videſtis D. Juslenii *Fennorum vindicias* edit: Nettelbl. pag. 127. confer. de *Varegorum prisca gente* dissert. Aboens, pag. 31. not.

HActenus de vitæ genere, *navigazione* videlicet, quam ad nundinationem quæstumque suum traduxere majores nostri. Quas vicissitudines acqvirendi modus ille subierit; quibus rationibus aliis atque aliis lacunæ rei familiaris eorum prospectum fuerit, quoque exposuimus. Quæ sit hodie ratio commerciorum maritimorum, verbo dicendum. Habent *Birmændenses* maritimi jus sibi concessum adnavigandi, non exteros amplius, quali jam *Neostadienses* hodie soli fruuntur: attamen littora & portus intra *Svethiam* sitos tantum non omnes. Neque necessariis, isti consilio provehendo destituuntur privilegiis. Tribulibus suis a mari remotioribus, ad instar civium *Aboensum*, in mercibus sive animatis sive inanimatis *Holmiam* transmittendis usui sunt. Et ex nostris, qui maris incommoda nauseabundi tolerare nequeunt, peritis navarchis res suas distrahendas committunt; rei agrariæ suæ & absentium sociorum interea pro virili curam habentes rationemque; Ceteri, quibus fors denegavit navigationis majoribus longinquam exercere navigationem, biremibus lembis merces suas quæquæ versum transmittere, easdemque emtioni modo, modo permutationi venum exponere solent. Quot commoliti frumenti tonnas, quantum pecorum & armentorum vim, butyri & sebi libras? quantum textilium operum? quot numero caligas, aut si mavis tibialia, ut cetera taceam, *Holmiam* quotannis comportent *Birmændenses*, non vani neque fallaces testes sunt ibidem vectigalium *rationaria*. De *opificibus* ad plebejum vitæ usum necessariis quid dicam, ne commercantium terrâ marique coloniam modo, cum suis tabernis

nis Te *Wirmãæ* deprehendisse dicas? Sunt illi in præfectura & parochiã hacce, varii generis, qui conficendo vasa & instrumenta alia atqve alia, usui & indigentia civium parochianorum, necessitatibus ipsi suis non segnitè neqve malè consulunt. Et licet ejus non sim audacia, ut parochiam *Wirmã* ejusqve dexteritatem incolarum, mercimoniorumqve, cum urbibus conferre sustineam; Id tamen dixerim ad frugalem naturæ & conditioni eorum convenientem vitam transigendam, prope nihil ipsis a *SUMMO* rerum *OPIFICE* denegatum esse.

§. XXVI.

NE verò in maris pariterqve continentis sulcando solo, mercimoniis ultro citroqve vehendis distrahendisque, aut in sordidis artificiis industriam *Wirmãensium* omnem penitus versari quis existimet, *manufacturarum* culturam, quæ vel sola imperiorum non paucorum statum ad opes & potentiam præcoxit, penes se quoque fovisse deprehendo; & foverent hodie quoque, procul dubio, si quæ, durante bello, operum mechanicorum suorum damna fecere, alii, qui bene constitutas fundatasqve opes habent, restaurare aggredierentur. Torrentibus aquis, iisdemqve a ponto non procul distitis, nec non silvestri, quantum fat est, materiã naturam ipsam invitare ad culturam horum commerciorum, jam ante dictum. Ast quod ad justum usum vocare nequeant munera ista, viribus exhaustis & movendæ tantæ rei imparibus, non indoli ergastulariæ civium, eorumve segnitiei tribuendum est. Nostrum non patitur institutum exemplis assertum ire, quam sint cives mei agiles & ad agendum per se omnia, dispositi & expediti. Testatur practicam agendi dexteritatem eorum *fabrica* aliis atqve aliis

aliis locis instituta *naupegiae* provehenda. Cujus rei & peritiae eorum *navis expansa velis* pro insigni gentis usurpata, testis est: Fennisque in genere omnibus competere, *OLAVUS MAGNUS* neque dissimulat, cum praeter piscaturam & agriculturam, lignorum & tabularum dolaturam *ipso* praecipue exercere ait. (4) In cataractis *Ula* jocki annis *Carhula*, pago vicinis, *cupri cudendi* & in varios usus praeparandi *officinam*, sub nomine *Cotelan Hammar* *marinidia*, ante plus minus annos quingvagina, instauratam fuisse, ex codice rationum publicarum me fecit certiore vir spectatiss. *Dn. And. Monseen* antea saepe laudatus. Praeter illud manufacturae genus *pannificium* (*Ålås* *des Factorie*) in villa *Saivola*, patrum memoria floruisse *Mathias Gabrielides* fundi industrius hodie cultor testis est, qui instrumentum dentatum, aut si mavis *tramae* radium (*wässfied*, *Caide*) fabri ferrarii uxorem in *Neumois* etiam hodie possidere, pro certo mihi affirmavit. cum quo *Petrus Vihlfelt* tympanista vir integerrimae fidei & *Daniel Johansonius* cultor agelli *Lusafensis* octogenario major, consentiunt. Horum ultimo loco nominatus *fulloniam* officinam, una cum *pistillis praeferratis* (*Stamp*, *Stampqvarn*) se vidisse & cum fundum arare eundem primum inciperet, domum, aut si mavis officinam ipsam in usum villae rusticum semet reformasse sanctè testatus est.

§. XXVII.

EX ista multiplici varietate cum naturalium, tum quoque industrialium bonorum, quae solum ipsum tractumque hunc instruxit divina providentia, licet de *ingenio* incolarum & ad illud excolendum habitudine eorum, proclive sit subsumere: Interim cum accidere soleat

leat in aliis atque aliis gentibus, ut quæ in rustico aut alio quocunque opere non male collocatur industria, eadem in altioribus studiis, ut puta literarum & ceterarum rerum, deficiat & languescat; quàm hujus generis fatu quoque, puta ingeniorum, togâ sagoque illustrium, olim & hodie efflorescat patria mea, in fine demum, verum non nisi per transennam contemplabimur. initium facturi ab illis, quorum ad *republicam* pace belloque servandam excelsa animi indoles vel præcipue directa fuit. Quos *sacrorum & rei literaria* proceres alma parens sit enixa, deinceps visuri sumus. *FLEMMINGIANAM* gentem maximorum nomine meritorum, etiam adversorum, quæ pro *Fennis* & una cum illis sustinuerit, nostra natio a multis retro annis *suam* facit (a) sed peculiari & ut ita dicam, jure *proprietas*, *Wirmâ*. In hac enim quanto luculentiora, quam alibi, memoriæ pietatisque decora statuit gens incluta, tanto de illa quoque certius præsumimus, quod generosæ stirpis illius perpetuum quasi quoddam seminarium olim magis quam hodie, exstiterit. Versantur in ore omnium merita, quam quæ deleri queant, illustriora, quibus universam civitatem singuli sibi obstrinxere. Celebrantur a-

lii

(a) *Consentit in descriptione Svethæ M. Gyldenstolpe lib. VIII. Cap. 9. ubi dicitur familia ante annos plus minus trecentos ex Pomeraniâ huc translata. quæ equites auratos, legiferos & castellanos FENNINGIÆ multos aedit. Verum illo neque tempore, puta ERICI Pomer. R. Flemmingianum nomen in Scandiâ primum innotuit. Flandriam nostræ gentis scriptis vetustis multo ante Flemmingeland dictam fuisse, vide Sturionidem edit. Peringsk. II. pag. 158.*

iii ob instauratam patriæ felicitatem per prudentem œconomiam. (b) HENRICUM FLEMMINGIUM seniore, quem cum posteris & nepotibus Birniâ vivum mortuumque pro suo agnoscit, bellorum auspiciis atque triumphis, immortalitati famam consecravisse suam, ex iis, quæ S. X. jam ante dicta sunt, non obscure patet.

Parentem filius, *Baro ERICUS FLEMMINGIUS* excipit, togatâ virtute, quam sago parens, non minor sed major potius. Eundem in Lettis natum, certe educatum REGES Suetiæ meritisimum judicant, quem senatoriâ purpurâ condecorarent & *Præsidem* rei metallicæ per patriam *Summæ* præficerent. (c)

Ceterorum filiorum, avis suis atque proavis non indignam progeniem transeo. quos gestis, alia atque alia parte regni, magnis magistratibus perinde inclaruisse schema genealogicum testimonio non inficiando suo planum facit. Debenus non inviti illud humanitati archivi antiquitatis *Secretarii*, nobiliss. viri Dn. JOHANNIS HELINI, cujus in illustrandâ patriæ historiâ gravitatem

I

omnis

(b) Bœcler. Hist. belli S. Danici pag. 198. seq. Adde CLAUD FLEMMINGII junioris, viri Senatorii, multa magis quam longæ vitæ descriptionem Sueticam, orationi sacra, in illius funere, adjectam.

(c) Ante hunc Ericum alius ejusdem nominis Ericus Flemmingius GUSTAVO I. regnante, floruit: in Quidia prædio, urbi huic vicino, natus & mortuus. Fuit ille regni Senator & Admiralius, qui sobusmatibus militaribus Castellarum illo tempore arcis hujus, una cum classe Danicâ in insidias non simplici vice pellexit & demum confecit. quâ de re videri potest E. G. Tegels histor. GUST. I. passim, & ex illo Loccenius, ceterique.

omnis supercillii expertem, imo facilitatem quoque sup-
 pedicandi instrumenta tantum non omnia illa, quæ aliis
 vestigia sua, longo post ordine, legentibus usui esse
 possint, ætas posthuma neque justo præconio defrauda-
 bit. Nostrum cum intersit quam maxime non ignorare
 avos & proavos & denique posteros, quibus hodie quo-
 que floret illustris prosapia, nominum recensum, qualis
 ad nos pervenit, formâ & ordine eodem *benevole Lectori*
 exhibemus :

PEDER HERMANSSON FLEMMING,

I

HERMAN FLEMMING.

I

CLAES FLEMMING.

Castellanus Aboënsis arcis: *cujus conjux erat Elina Henr.
 Hörn de Canicas, hodie Rancas.*

I

HENRICH FLEMMING de Lehtis

Militæ Fennicæ Dux & Consiliarius belli supremus.

Conjuges habuit 1. Ebbam Erlandi filiam Bååt. 2. Sigridam
 Kursel

1. ER. FLEM. | 1. CL. FL. | 1. HENR. FL. | 1. ERL. FL. | 2. JAC. FL.

S. R. Prof. Coll.

Gener. Major

Castellanus &

metall. 1

Jatrapa præ-

AXEL FLEMM.

fectura Geste

vice præses collegii

burgensis.

reductionis.

I

ERIC FLEMMING

Magister equitum,

hodiernum in vivis superstes.

FLEM-

PLEMMINGIOS & CREUTZIOS & in hisce honoratissimo loco nominandum satrapam & castellanum Aboënses LAURENTIUM CREUTZIUM L. B. (d) Lehtis sibi vindicat aulam; quæ pronepotum hujus, puta LYBECKERORUM baronum proprietati hodie subjacet. Verum enim verò sunt non pauciora illustrium virorum nomina, quos altera in Scaaris aula sustulit, eduxit, sustinuit, puta VASABURGIOS comites, LIEVIOS, REBINDEROS, ENSCHOELDIOS, ceteros. Eorum verò aliis cum modo temporariam sedem commorationis & fortunarum concesserit; alii verò incunabula & vitæ civilis primordia inde arcessant, Wirmæ illustri meæ inseram, an verò alieni soli locique genio illud, quidquid fuerit opinionis atque præstantiæ concedam, non ego magis certum quid dicendum habeo, quam TACITUS, cum de Fenis in genere addubitaret, Germanis ne an vero Sarmatis eosdem adscriberet (e). Id nobis gratulamur, quod HANSUM HENRIC. LIEVEN comitem, fato nuperrime defunctum suo, gremio sinuque suo puerum liberaliter educaverit Scaaris aula, suaque ad virtutem institutione juvenilium annorum effecerit, ut ad *latum clavum* procerum pace belloque illustrissimorum felicibus auspiciis eniti potuerit. Fuerunt illa primæ magnitudinis lumina, quæ hanc regionem exortu suo pridem mirifice illustrarunt. Plures ex illa vasta serie temporum lubens repeterem, nisi *aliorum* una cum ipsis occidisset memoria

(d) Ebbam Mariam Creutzio nuptam Claudii Flemmingii de Lehtis Domini Filiam & Henrici neptem fuisse jam ante suspicatus sumus & nunc quoque opinamur, donec certiora edoceri poterimus.

(e) TACIT. Germania Cap. 46.

penitus : *aliorum* vero magis perplexa & intricata esset, quam ut nostra quantulatunqve industria enodari queat. Ceteros populares, quos ad illam altitudinem splendoris civilis, fortuna non provexit, & proinde memoriâ hominum quam publicis monumentis clariores sunt, consulto tranſimus, & quantum in dandis orbi viris *literatis*, iisdem que summo sacerdotio insignibus *Wirmâa* efficere & eniti potuerit, in fine videbimus.

S. XXVIII.

Regnat in illo ordine D. MAGNUS Ol. *RAWAST*, episcopus Aboënsis, ex nobili & felicitis famæ vatallo *OLAVO TAVAST* in parochia *Wirmâ* & villagio *Ulasjoki*, hodie *Tawastila* oriundus. Magister ille *Pragenſis* erat & peregrinationibus per cultiorem Europam institutis celeberrimus. Illius memoriâ cum satis evolutam dederit in episcopp. Aboëns. chronico suo *IUSTENUS*: summam vero illius auctor *Theſew* ex *Iusteno* excerptarum (a) quam de episcopo sententiam dixerit posterior, adnectere nostrum erit: *Episcopus*, *Thesi VIII.* inquit, *nomine & omine MAGNUS in vinea Domini operarium industrium sese præstitit: prudentiâ vero, justitia, munificentia, vita mansuetudine, & denique officiis in regem atque patriam, inusitato illis temporibus exemplo, antistites sui ordinis & loci omnes antecelluit. Fenni vero inter optimates & trium regnorum consiliarios, alterius Josephi instar, eminenti, imo Upsaliensis ecclesiæ pontificatui maximo quoque destinato tale elogium cecinere:*

Maunus Tawast Wirmâæst MAGNUS TAVAST Wirmâensis
Hyo

(a) Nettelbl. *biblioth. Svecb. I. pag. 94.*

Hyvin sydyn hrvást väest;
 Tästä Davi palio piti,
 Cuningas cans tätä kytä.
 Suomell suure hrvöyteri
 Pysyvi Pispana vanhari (i. e.

*Gentis bonæ Spei natus;
 Ut a Papa laudatus:
 Sic a Rege redamatus
 Diu Fennis floruit (b)*

Profecto cui non sordent aliena : quin, neque onerosum fuerit gratanter uti alieni operis munificentia, huic viro, cujus non legenda solum sed & palpanda prostant ubique merita, pietatem referendæ gratiæ a civibus & bonis omnibus deberi, nemo negabit. Memini illud *Alexandro M.* elogium alicubi tributum, quod erga captivas Darii feminas omnes numeros humanitatis impleverit, Eundem morum & vitæ modorum tantum non omnium contentum in hoc episcopo quisque non difficulter inveniet & agnoscat, qui non ipse detrectaverit facere laudanda & perinde laudari ineptum putaverit. Nobis ne quæ scientibus occasio pereat memoriæ illius pro modulo illustrandæ, (c) *Schema genealogicum* una cum funebri titulo, qualis ante incinerationem an. 1681. in sepulchrali marmore legebatur, ne quæ in posterum perimat vetustas aliqua, paginæ sequentis loco magis patente proflare volumus:

OLA-

(b) *Synopsis rhythmica Chronol. Fenn. Laur. Petri Aboënsis & Præpositum Tammelenf. auctorem agnoscit. vide Aboam literatam pag. 27.*

(c) *Vitam & merita episcopi hujus encomio justo grataque prosecutus est alumnus regius & civis idem acad. hujus Laur. L. Alstrin Upsaliensis, cujus in biblioth. Sv. Goth. suâ legendæ orationis spem nobis fecit clariss. NETTELBLADIUS.*

OLAVUS NICOLAI TAVAST

Nobilis vasallus: cuius liberi et possessi erant:

NICOLAUS O. TAVAST.

LUCIA TAVAST.

Henr. Claudii Diestn (vid. Dikmans antiq. eccl. p. 208.) Legiferi Finlandiae borealis, Coniux.

MAGNUS OLAI
Episcopus Aboensis, sedit
A:o MCCCC.

JÖNS TAVAST,
Canonicus Aboensis.

OLAVUS, Rector Acad. Parisiensis & episcopus Aboensis, sedit 1450. ad 1459. Hereditarius hic erat de Canikas seu Kankas. vid. Dikmans Antiq. Eccl. p. 254.

OLOF TAVAST, cognos auratus, Castellanus arcis Tavasturgensis, mortuus & sepultus Aboae 1455.

ELIN TAVAST, Nicolai Olufsonii Karplains de Sirkilax (iudicis territor.) coniux.

NICOLAI TAVAST.

MAGNUS NICOLAI, primus archiepiscopus & deum Episcopus Aboensis.

Titulum sine minio talem legit & exscripsit ELIAS BRENNERUS O-born. (d) aliquot ante annos, quam dira flammæ vis ista templum cathedrale exhauriret:

Anno Domini MCGCLII. die IX. mensis Martii obiit reverendus in Christo pater & dominus, Dn. MAGNUS D. G. episcopus Aboënsis. hujus capelle () fundator: qui sedit annis quadraginta. (*) Corporis CHRISTI sacellum intelligit.*

In eadem tabula æneâ (e) marmorì (cujus adhuc supersunt fragmina) in modum Nousensis sepulchri, crux instar intratâ, quandoquidem elogium OLAVI episcopi conjunctum voluit pietas majorum, neque nostrum erit disjungere conceptum verbis sequentibus:

Anno Domini MCDLX. die LXF. mensis Februarii obiit reverendus in Christo pater ac Dominus OLAVIUS D. G. episcopus Aboënsis. Orate pro istis & ceteris Christi fidelibus, ut requiem habeant cum beatis.

In illa altera classe, puta civium Birmænsium li-
te-

(d) Antiquitatis archivi adflectorem magna vite tranquillitate & pari veneratione paulo ante floruisse omnes novimus. Missus ille fuit a Collegio in Finlandiam ante sesquiseculum circiter, ad monumenta vetera quæcunque investiganda & exscribenda. Inter illa numero quinquaginta, quæ in reditu adscripsit Collegii archivo suo, hunc geminum titulum sepulcræ fuisse, nulli dubitamus. Quidquid sit, nobiliss. Hælini novo beneficio una cum ceteris excerptis historia Fennicæ in manus præsidis dissert. hujus pervenit. Id quod in gratiam paleophilorum meminisse juvabit, ne de genuina origine aliquis in posterum supersit dubitandi locus. Confer vitam El. Brenneri auctore N. H. Daal, paragr. VII.

(e) Chronicon Justeni edit. Nettelbl. p. 78. fin.

terata, *Magnum Olai Tavastium MAGNUS NICOLAI Serckilaxensis excipit*; prioris ex fratre pronepos, quemadmodum ex schemate modo allato non obscure constat. Equestri & pervetusta apud Fennos *CARPELAINORUM* satum prosapia non destituisse spem patriæ suæ, gentisque, sed ad summum privati hominis fastigium provexisse potius, qui *episcopi* illo tempore, conditionem cogitaverit, nemo negabit. Erat, ille *Magister Parisiensis*, qui postquam per *præposituram Aboensis ecclesiæ* ad *episcopatum* transivisset, gravissimi regiminis sui nomine, puta *reformationi cleri & vindicatæ libertatis ecclesiasticae* adversa modo magna sustinuit, modo gratiam quoque apud regni magnates non vulgarem iniiit, teste *Justeno*. Cujus generis *libertas* fuerit, quam strenuè adeo tuitus sit, *BOEHMERUS (f)* & *OERNHELMIIUS (g)* conferri possunt. *Reformationem* vero mores clericorum; eorum puta in inebriando & commissando & *venando* molliem respexisse *H. SPEGEL (h)* & *J. C. DIETERICUS (i)* in sua quisque gentis historiâ non obscure docent. Consultat, qui e re sua esse putaverit. Nobis, quâ fieri potest brevissimâ via ad finem properandum. Apud Fennos tali elogio inclaruit

Mestâr Maunus Särkilahdest *MAGNUS Serckilaxius*
 Suomen tyvästi Herras väest *Clavis natus patribus.*
 Ulös otet ylimmäisild *Cultus a magnatibus;*
 Uina kttet alammaisild *Major sed humilibus.*

Hunc ordine excipit *PETRUS SERCKILAXENSIS*, quem

(f) Jus sprud Eccliel. II. dissert. prælimin. §. 24. &c.

(g) Hist. eccliel. & G. III. 14. 30. &c.

(h) Sive Kyrefiobist II. pag. 397.

(i) Hist. Aug. Imperat. Germ. Otto. III. pag. 49.

ex nobili genere cum priore, eodem habuisse ortum su-
um, non dubitabit, qui reputaverit non usque hodie
solum ditionis *Carpelainorum* esse prædium illud, sed &
morem eundem equestri loco natis usitatissimū fuisse ævo
illo, non nisi ex fundis avitis & gentilitiis sese cogno-
minandi. *Vitebergensis* erat hic *Petrus*, qui sub disciplina
& ductu reverendi patris *LUTHERI* una cum fratribus *NÉ-
RICHIS* stipendia juvenis meruit: zeloque in Finlandiâ
non minus ille, quam in Svethiâ commilitones sui, de
*doctrina Evangelicæ ex idolomania pontificiâ repurgatione ruri
& in scholis*, imo ipsa ecclesia *Aboensis* quoque fideliter docuit &
constanter admonuit: qui licet ipse non fuerit episcopus,
MICHAELEM AGRICOLAM episcopum tamen & una cum
ipso, ceteros tantum non omnes, non amplius dominari
grægi suo, sed ad pietatem doctores antecessoresque es-
se debere monuit. Fenni cantico brevi laudes hujus quo-
que hæc forma verborum prosequuti sunt:

Mestâr Pietar Särkilahdest	<i>MAGISTER PETRUS Särckilax</i>
(Jve' oli tulkit Saxast bahdes (k)	<i>A Germanis redux factus</i>
Disein opetti Turusa,	<i>Fidem Christi templis, scholis</i>
Kyllis kielbis ja Schouluisa,	<i>Prædicavit Aboæ:</i>
Ettei Vaarwi patvekkaisi	<i>Nè quis Papam adoraret,</i>
Mutei ain Jesust maistetaisi	<i>Seâ GOELI cultum daret,</i>
	<i>Docuit promiscuè.</i>

Horum agmen claudit demum ecclesiæ & literatæ Fen-
ningiæ decus, ejusdemque, quæ quæ patet, gloriæ vindex
(k) *Dn. Doctor DANIEL JUSLENIUS*, qui post exantlatos

K

in

(k) Anno 1521. (l) *Dissertationem, quam Vindicias Fen-
norum inscripsit, dignissimam censuit Clariss. Nettelblad,*
*quam recitaret & bibliothecæ Sveo-Goth. parti primæ suæ
insereret.*

in ærumnoso institutionis gymnasticæ, præcipuè vero academica magisterio, viginti annos, *Borgoënsis* diœceseos cathedræ, supremo mitra honore, hodie præsidet. Natus ille in sacerdotali villa *Wirmâensis* flaminia: *Nauta*, utqve gentis suæ gloriæ, ecclesiæ propagationi & perinde immortalitati famæ suæ diu supersit, Deum, qua par est, mente votoqve precamur!

Hujus germani fratres, iidemqve natu majores fuere: *ABRAHAMUS JUSLENIUS*, ante invasionem Moschorum pastor & præpositus in *Somerâ*, & *Lojo*: inde ecclesiæ in *Murtuna Roslagiæ*, ad finem usqve vitæ suæ antistes erat. eruditione, pietate & gravitate muneris apprime commendabilis. (1)

HENRICUS JUSLENIUS, Themidos per provinciam *Ingermannia* sacerdotio erudito pioqve ante paulo, quam *Russi* regionem invaderent, publicè celebris: & demum

GABRIEL JUSLENIUS in academiâ patriâ *Logices* & *Metaphysices* primum & dehinc *Theologia* professor; unaqve ecclesiæ *Fennicæ* pastor diligentissimus. Erat suæ ætatis senior academiæ, in quo eruditionem solidam, moderationem & mansuetudinem animi: an vero ærumnarum vitæ hujus Christianam patientiam pluris æstimem, certe non invenio. Obiit vir optimus anno currentis seculi XXIV, ejusqve inferendū sepulchro funus *Rector* academiæ *Magn.* idemqve juris antecessor hodie quoqve consultissimus, *Dn. S. SCHULTEN* tali elogio prosequutus est. *Vir erat, cui non mollis & ælicata vita, sed dura & asperrima contigerat. Luctabatur per totum curriculum vitæ suæ cum duobus oneribus Ætæa gravioribus, paupertate & imbecilla corporis valetudine*

(1) *Disputat, Synodalem edidit (viâ. Aboam literat, p. 152.)*

dine; eaque sic ferebat, ut ejus in vita constantiam admirarentur homines, & altera patientia coronâ ab imperatore Deo, post facta insigniri meruerit. Etenim divinus & atacer animus inter millies mille adversitates, quæ cingebant eum, nunquam succumbebat, nec unquam obliviscebatur celestis suæ originis, sed illa omnia fluxa & caduca, se ævum fore videbat. Tam honorifico & prope spirante etiamnum præconio ex oculis in memoriam hominum transivit civis integerrimus. quæ cetera à laudato VIRO in laudem illius congesta sunt in programme typis excuso, consulto prætereo.

Ad hanc eruditam societatem Wismæ natorum pertinet denique Magister HENRICUS JUSTANDER, scholæ cathedralis magisterio primum, & dehinc Lämpälânsis ecclesiæ præposituræque ministerio quoque hodie venerabilis. (m) Natus ille in curiâ sacerdotali, viro PROFESSORIO parente, eodemque ecclesiæ & districtus circumjacentis antistite. CUIUS a lepore & convictu Castalidum, (quarum Aboæ vires paullo ante fuerat) festivo ingenio, id a puero debet filius, quod Socraticis, aut si dicere mavis: sermonibus sale conditis ad faciendum studiorum morumque progressionem alumnos suæ disciplinæ non difficulter adduxerit: imo parochiales inde etiam ad quietam perfectionem octennis servitutis Moschoviticæ, leni sub exemplo suo perduxerit.

§. XXIX.

REstat nunc nihil, nisi ut catalogum pastorum, & præceptorum annectam, qui laudis suæ accessione Wismæ

K 2

miam

(m) Quas dissertationes academicas eaderit, Aboæ literata nos docet pag. 150.

nam celebriorem efficere, pro virili sua, quisque, annu-
 nixi sunt. Ab anno 1260, existisse *Wirmã præposituram*
 jam ante audivimus. Quinam verò sub papatu post *Ni-*
COLAUM Carhu, primum a plantatione præpositum (vid.
 pag. 17. not.) sacra illius curaverint, juxta cum igna-
 rissimis nescimus. Post reformationem, à jubilæo ec-
 clesiæ Svecanæ primò, puta 1593. anni, sequentium no-
 mina pastorum ex archivo *Consistorii* hujus *ecclesiastici* eruit
 mecumque communicavit collegio isti ab actis & secre-
 tis, Dn. *David Deusch*, popularis meus honoratissimus. Fu-
 ere autem :

Dn. *GEORGIUS OLAI* pastor, & præpositus. Hic subscripsit
 concilio Upsaliensi: qui nepotem ex filia *Elisabetha* ha-
 buit Dn. *GEORGIUM ALANUM* S. Theolog. doctorem &
 profess. acad hujus primarium. Vide Aboam literat. p.
 60.

Dn. *MARTINUS* circa annum 1627.

Dn. *JOHANNES* circa annum 1635.

Dn. *JOHANNES Venno*, circiter anno 1640.

Mag. *ERICUS JUSTANDER Aboensis*. Professor post instau-
 ratam hac regione academiam, *Poëseos* ille primus erat.
 quo cum munere, decennio integro functus esset, *Wiro*
mãensis præpositus atque pastor demum constitutus fuit
 1667.

Dn. *DANIEL JUSLENIUS* circa annum 1680. *Juslenianæ*
 stirpis profeminator.

Mag. *HAQVINUS Wihlman*, cujus in Aboa literata la-
 bores academici & ecclesiastici recensentur.

Mag. *LAURENTIUS SACKLINIUS O.botniensis*. Pastor ca-
 strensis in obsidione Rigenfi hærens anno 1710. iræ divi-
 næ diras, pestem puta, famem atque bellum cum obsessis ce-
 teris,

teris, ad expugnationem urbis usque, constanter pertulit. Inde rediit *Wirmāensis* ecclesiae pastor & praepositus anno 1711. constitutus fuit. Vir pietatis & eruditionis laude, ingenii vigore & aequabilitate vita, quam neque desperata fors vincere potuit, nemini secundus. dignus propterea, qui tranquillissimè senescat, suamque ad ultimam mortalitatis metam, senectutem provehat. (n)

§. XXX.

A Ccuratiorem literatae *Wirmāe* recensum instituire non permittit institutum neque angustiae meae. Fateor ab initio propositum fuisse nostrum annectere nonnulla de *frugalitate* civium, eorum ritibus *nuptialibus*, praecipuè verò *funebribus*, à quorum habitudine & cum Gothorum prisca funerandi ratione omnigenam dissimilitudine, quid de gentis utriusque religione, ejusque diversitate rituum (o) & demum quid de quaestione illa, quam §. 27. tetigimus: *FENNI Sarmatae* an vero *Germani*? sit tenendum, planum foret atque proclive videre. Verum cum habeat prisca historia, ejusque indagatio memorabilium illud cum metallifodinis peculiare, ut non nisi tentatis ex intervallo progressionibus eandem quis ad umbelicum perducere queat; quod non nosmet uno spiritu emetiri potuimus stadium, alius cui

expe-

(n) *Dissertationem Acaademicam habuit de dignitate sacerdotali in V. Testam. Synodalem vero 1725. de peccato originali.*

(o) *Sepulchris inesse religionem, & manium jura ad eandem pertinere gentiles arbitrabantur. Quo titulo vero sepeliendi ritus inter religiosa hodiernum referat ecclesia, juris ecclesiastici scriptores conferri merentur.*

expedienda pietatis illius latam magis exploratamque viam fata monstraverint, alio tempore non difficulter absolvet. Nobis hæc vice satis erit exigui districtus & unius prope vicinæ *monumenta FENNICA*, non publicæ execrationis sed pietatis atque gloriæ, ab interitu vindicasse.

SOLI DEO GLORIA.

CONSPECTUS DISSERTATIONIS.

CAP. I. § 1. Proæmio absolvitur. §. 2. De vocabulis, quibus inscribitur dissertatio, differit. §. 3. Agit de situ regionis & plagæ hujus. §. 4. in natales Territorii inquiris.

CAP. II. §. 1. De *WYOMIA* in specie, & tempore, quo primum inhabitari cæperit. §. 2. Flumina, quæ flaminiam ambiunt, cum suis cataractis & moletrinis describit. §. 3. Piscationum rationem habet. §. 4. De Agricultura agit. §. 5. Campi *Witâianlatia* amœnitatem, & quæ in illo humani cultus vestigia deprehendantur, commemorat. §. 6. Templi primarii descriptionem incipit. §. 7. In illius foundationis tempora inquiris. §. 8. De sanctuario seu Choro templi. §. 9. Monumenti, sive sepulchri *FLEMMINGIANI* delineationem consinet. §. 10. Vitam & merita magnifici *VIRI* illius percenset. §. 11. Suggestum. §. 12. Sacra vasa templi, §. 13. Sacrarium ejusque recentioris & veteris ævi anathemata profert. §. 14. Campanarum, cum suo campanisterio ætatem & cætera prodit. §. 15. Sacelli *Mietois* ætatem, ejusque unam cum externa forma, fundatorem suo cum elogio, monstrat. §. 16. Internam demum quoque formam representat. §. 17. Sacelli *Hietamâki*. §. 18. Sacelli *Cariata* fata & nominis ætymologiam tradit. §. 19. Conditionem *Saaris* aula enarrat, & in

Et in nominis originationem inquirat. § 20. De Lehtis eque-
 stri pradio agit. § 21. Fata WIRMIÆ, durante bello
 sub GALLIZINIO Moschorum duce, qualia fuisse, exponit. §.
 22. Montes, castella & moles ævi prisce ceteras, quas su-
 peresse voluit vetustas, recenset. §. 23. De fonte Zursenpârde-
 ensi & ceterorum fontium esurientium (Hungerkälber) indole
 & effectis differit. §. 24. & 25. Humani instituti memora-
 bilia cetera excutit: imprimis commerciorum & opificiorum
 mentionem facit. §. 26. Manufacturarum cultum describit.
 §. 27. Wirmiæ illustris. §. 28. & eruditæ recensum institu-
 it. §. 29. Pastorum ecclesie catalogum subnectit, & demum
 tractationi finem imponit.

CORRIGENDA.

PAG. 5. lin. 21. lege *infestare*. Pag. 21. lin. 2. lege *Carhuta*.
 Pag. 17. lin. 3. pro *aut* lege *ut*. Pag. 32. in notis lin. pen-
 ult. lege: *paralip.* Pag. 40. lin. 24. lege *elysios*. Pag. 51.
 linea 6. pro *Hala* lege *Haca*. Pag. 51. lin. 6. lege *con-*
stituerentur. Pag. 63. lin. 6. ad sign. (a) adde in notis: *O-*
laus Magnus Hist. septentr. Lib. X. cap. 3. Pag. 72. lin. 2.
pro succedit lege, si vis: subsequitur.

Amice & popularis integerrime,

Cum natale solum pulchre describis & ornas,
Rem Te conaignam, Sympatriota, facis.
Progressus monstras praclaro nomine dignum
Quos satis in praesens pagina docta probas.
Gratulor hisce, Tibi beneicas Numen ab alto
Sic facile ex voto, caetera sunta cadent.

Gratulabundus hac adscripsit

ANDREAS MONSEEN, Filius.

Eidem.

Ut homines ceteri famam & recreationem sui ab obtivionis & mortalitatis saepe liberaturi, corporum suorum effigies erigendas, vel saltem depingendas curant, quae molestiarum & virtutum suarum memoriam reficiunt & posteris prodant: ita strenui literarum cultores solent animorum & lucubrationum suarum simulacra, per publica specimina atque scripta, posteritati quoque tradere atque relinquere. Inter illos, qui se constituere literario specimine declarare, quam in Musarum sastris impigre versati sint, praesens dissertatio Temot, Amice dilectissime, non ultima loca collocatum voluit; quippe, qua in-credibili diligentia neque minore ingenii dexteritate in orbis lusem, quam meruere, reponis gentis Tuae meaque memorabilia vetera atque praesentia. Quantum vero gaudii ex illa succrescente in dies eruditione ac industria Tua, latitiaeque ceperim, verbis exprimere nequeo: inprimis vero quod, contra illis domi rebus, animum bonis moribus devorum non admiseris, aut peres Te contrahi ullo modo siveris, sed adversus fortuna tempestates operi nunquam non alacrior institeris. Numen caeleste in ejusmodi aliisque egregiis inceptis Te feliciter perseverare faciat: ut aliis super aliis experimentis industria Tua conspicua evadat, verticemque demum, quas in hoc studio stadiisque suantes morerentur, speverunt, lambant hederæ teqvaces!

JACOB. LEISTENIUS, Filius

Borea Fenno.